

Tabor

BOG - NAROD - DOMOVINA

EL FORTIN

11-12

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov. — TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenje Tabora SPB predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora. — Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič. — Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila; za lastništvo lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR iz the voice of the Confederation of the United Slovene Anti-communists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos. — Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 362-7215.

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 000.384

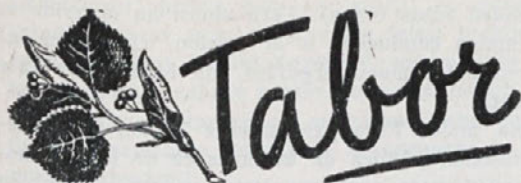
NAROČNINA: Argentina A 12.-; Južna Amerika 10 dolarjev; Evropa - Avstralija 12 dolarjev; ZDA in Kanada 12 dolarjev (zračno paketi). Letalska naročnina za vse države 15 dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: Inž. Anton Matičič, Río Colorado 1806 — CP 1686 Hurlingham — Buenos Aires — Argentina. T. E. 665-6654.

NAŠA NASLOVNA SLIKA:

Hrvača je postala poslednji dom zverinsko pomorjenih protikomunističnih borcev leta 1943 v Jelendolu. Ti mučenci so bili nepreslišen poziv za ustanovitev Slovenskega domobranstva in so obenem v večno opozorilo, da slovenski narod pod nobeno okolnostjo ne sme odnehati v sveti borbi proti brezbožnemu komunizmu.

.....
PORAVNAJTE NAROČNINO!
.....

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Noviembre-Diciembre 1987

BUENOS AIRES

November-December 1987

NUESTRA META

En el otoño europeo de 1941 se internaron en los bosques los primeros comunistas eslovenos para organizar la revolución comunista. No era su parte conductiva, que había iniciado así la lucha activa. Los cabecillas habían quedado en la ciudad capital de la provincia de Ljubljana — tampoco habían sido ex-combatientes rojos de la revolución española y menos todavía proletarios o hijos de proletarios. Por más raro que parezca, los iniciadores de dicha acción eran hijos de la burguesía eslovena.

Tenían su idea, su meta, que la ocupación de Eslovenia posibilitaría alcanzarla, sino no más con la revolución en nombre de la “liberación” y el “proletariado”... Nadie pensaba, que el minúsculo grupo de soñadores alcanzaría su meta y que aquéllos, que soñaban con el poder de los trabajadores, finalmente, quedarían engañados.

A mediados del mes de mayo de 1942 se habían internado en los bosque 17 jóvenes idealistas — anticomunistas, o mejor dicho: no comunistas. Los conocedores de la situación entonces imperante los consideraban “suicidas”. También ellos tenían su idea, su meta, pero lo que no tenían eran jefes capacitados en la capital! Y de estos idealistas surge, con el tiempo, “Slovensko domobranstvo”, el único ejército popular esloveno.

En el año 1956, ya en el exilio, se ha reunido un puñado de idealistas y han establecido los fundamentos de nuestra organización. La situación era por lo menos tan desesperada, como en los arriba mencionados ejemplos. Aquí no hubo “líderes” desde arriba, ni el terreno era la Provincia de Ljubljana. Había algunos solitarios y el terreno todo el mundo occidental.

“Insensatez”, determinaron algunos, la causa de los “domobranci” está muerta, el gral. Rupnik desechado y olvidado por nuestros líderes, y al fin — ¿qué creen nuestros campesinos, que van a conseguir? — comentaban socarronamente aquéllos que luchaban por los puestos y el poder.

Después se avino el tiempo, cuando era necesario tener en cuenta la realidad y subordinar al ejército (el ejército es la herramienta de la polí-

ttica dicen aquellos, que entienden estas cosas). Pero ahora ha ocurrido lo inaudito, lo que, tiempos normales conduciría a la prisión. ¡Insurrección! Los "domobranci" eslovenos queremos morir erguidos, sin inclinarnos ante nadie; esto debe ser nuestra meta.

¡Sí, esta es nuestra última meta! Pero previamente hemos de conseguir algo más, que es: la confesión pública de la masacre de los "domobranci" eslovenos y otros combatientes anticomunistas como así también civiles en nuestra patria. Todas las víctimas deben ser rehabilitadas, si no en nombre de la cruz o de la estrella roja, por lo menos en nombre del humanismo y de la civilización.

Tone Šušteršič

Domobranski „prodor“ v Dragi!

Srečanje treh Slovenij! Žal, ne v osrčju današnje republike Slovenije. Ob njenem robu. V skromni, prijazni vasi Dragi. Tam se je začela ideja skupnega vseslovenskega duhovnega in kulturnega prostora in ki izžareva vedno bolj tudi v novi Dragi — na tržaških Opčinah. Ob vsakoletnem snidenju zamejstva, zdomstva in osrednje Slovenije odpadejo vse idejne in politične pregraje, ki nas Slovence ločijo in podrejajo najrazličnejšim državam. Druži nas zavest, da smo vsi člani enega samega naroda!

Naj se omejimo na dve predavanji, ki sta na študijskih dneh v Dragi po svoji aktualnosti posebno izstopali v ospredje in pritegnili pozornost poslušalcev. Prvi predavatelj dr. Rudolf M. Susel je že v začetku svojih izvajanj presenetil poslušalce z nenavadno izpovedjo, da je stoočstoten Američan. Ne čuti se Slovenca, toda se zaveda svojega porekla! (Vse kaže, da ameriški topilni kotel kar dobro deluje!) Za dr. Susla, potomca tretjega rodu je olajševalno, da dobro obvlada slovenščino, medtem ko že premnogi v drugem v obeh Amerikah ne razumejo niti besede materinščine več.

Dr. Susel (urednik „Ameriške domovine“), je nadel svojemu predavanju poseben naslov: „God bless Slovenia“. Prevedeno zveni zelo lepo, toda zakaj ravno v angleščini? Je mar hotel dr. Susel s tem poudariti svoje stoočstotno američanstvo? Saj je razen tega naslova vse predavanje podal v skoraj brezhibni slovenščini.

Iz dr. Suslovega predavanja moramo izluščiti posebno važno omembo — možnosti „velikih dogodkov“ v osrednji Sloveniji. Zatrdil je, da bodo v tem primeru vsi, ki v sebi čutijo slovensko poreklo, pri ameriški vladi storili vse, da bodo ZDA kot velesila ukrepale tako, da bo za slovenski narod najbolj prav. K temu je potrebno pripomniti, da sta dobra volja in namen dr. Susla hvalevredna, vendar preoptimistična. Vprašanje je, koliko je še takih, ki se komaj zavedajo slovenskega porekla in bi bili kot

„Američani“ pripravljeni kaj storiti za slovenski narod? Glede zagotovila pomoči si prav tako ne moremo delati posebnih utvar. Kadar se bodo odigrali omenjeni „veliki dogodki“, ne bo časa za prepričevanje in tolmačenje slovenskih zahtev zahtev na mednarodnih forumih. Brez predčasne, večletne skrbne priprave za morebitno nenadno, dostikrat nepričakovano politično spremembo, bo takrat že prepozno in zgodovinski trenutki bodo ponovno zamujeni!

V razpravi, ki je sledila predavanju, je znani oporečnik in nekdanji politični zapornik Viktor Blažič naglasil, da zahodne države z ZDA na čelu zagovarjajo jugoslovanski centralizem, hočejo neokrnjeno jugoslovansko ozemlje brez novih zapletljajev — seveda v nasprotju s težnjami in cilji — slovenskega naroda. K tem ugotovitvam Blažiča je potrebno pribiti to-le: Zahodne države z ZDA vred je treba postaviti pred dovršeno dejstvo — tako, kakršno odloči slovenski narod. Katerikoli narod — tudi slovenski — si pridržuje pravico do samoodločbe! Ponižnega prosjačenja za milostno privolitev ureditve lastnega doma mora biti enkrat konec. Slovenski narod se nima torej za kaj obračati na zahodne države glede dovoljenja osamosvojitve. Z veseljem sprejema kakršnokoli pomoč ali nasvet, toda o svoji nadaljnji usodi mora odločati sam!

Naj preidemo k naslednjemu predavatelju dr. Andreju Finku. V začetnih besedah se je predstavil navzočim kot stoodstoten Slovenec in stoodstoten Argentinec. Morda bi bilo bolje, če bi predavatelj pojasnil, da je Slovenec in argentinski državljani, kajti je nemogoče imeti dvoje narodnosti istočasno. V zdomstvu nastaja večkrat zmeda ravno zaradi nerazlikovanja narodnosti od državljanstva zlasti med mlajšo generacijo.

Dr. Andrej Fink je razgrnil poslušalcem vrednote, na katerih politična emigracija opira svoja stališča do polpretekle zgodovine in sedanjega političnega sistema v matični domovini. Govoril je naravnost — jasno brez diplomatskega iskanja besed in brez zavijanja resnice v filozofski plašč. Dr. Fink je namreč mnenja, da je soočenje s stvarnostjo slej ko prej nujna predpostavka za kakršnokoli prihodnost. Dotaknil se je nujnosti samobrambe v dobi okupacije in komunistične revolucije. Utemeljlil je obstoj domobranstva v najtežjih trenutkih razkosane slovenske zemlje in zahrbtno moritve najboljših mož in fantov v imenu Osvobodilne fronte, vodene po komunistični partiji. Omenil je edino možnost, ki je za obrambo domov in lastnih življenj še preostalo — seči — dasi v pokrito nevoljo — po okupatorjevem orožju. Nevzdržne okoliščine so narekovale stalno pogojenost za obrambo golega obstoja in preprečenja nepotrebnih množičnih žrtev. A tudi partizani, nadzorovani od komunistične partije, so prejemale orožje od obeh glavnih okupatorjev, seveda z drugačnim namenom: za uničenje vsega, kar ni soglašalo z načrti komunistične partije. Trdnjavi Turjak in Grčarice sta bili porušeni z italijanskimi topovi in s sodelovanjem italijanske razpadajoče vojske so partizani nečloveško pobijali junaške branilce z ranjenci vred — do zadnjega...

Dr. Fink je še nadalje govoril o kritičnem stanju v osrednji Slove-

niji. Poudaril je, da v njej manjka duh svobode, ljudem manjka zavest, da niso prosti. Ni najhujše, če človek ni svoboden, ampak še hujše je, če misli, da je svoboden, ko v resnici ni...

Bleščeče predavanje „S Prešernom pod Južnim križem“ z obetavno kulturno pesniško vsebino, a z domobransko „primesjo“ in s kritičnim pretresom razkrojevalne politike komunistične partije v Sloveniji, je segla globoko v srca navzočih — tudi tistim — drugačnega mnenja. Polagoma se je pričela odvijati debata, sledila so vprašanja in medsebojne izmenjave misli. Vzpostavljen je bil dialog in led prebit! Dolgotrajna vrzel je bila z letošnjo Drago izpolnjena. Slovenska politična emigracija je bila končno priznana v slovenskem dnevnem tisku v domovini in izven njenih meja. Prodrlo je spoznanje, da le obstaja nekje v svetu — doslej prezrta tretja Slovenija. Vsekakor lep uspeh za objektivnejšo presojo medvojnih dogajanj in za zavrnitev pristranske zlonamerno pisane zgodovine — na potokih krvi in množičnih grobovih „narodnih izdajalcev“ — povzdignjenih „herojskih zmagovalcev“.

Dr. Andreju Finku gre vse priznanje za odlično predstavo jasno tolmačenje stališča politične emigracije do komunističnega sistema v Sloveniji in obrambe časti pobitih domobrancev in ostalih protikomunističnih žrtev.

Draga je kot svobodna tribuna letos posebno častno izpolnila svoje poslanstvo. Postaja nam dražja!

Vsem,

ki so širom sveta z nami
v našem nenehnem boju za

BOGA — NAROD — DOMOVINO

ter bratom in sestram,
ki še ječijo v rdeči sužnosti,
naj novorojeni človek-Bog

z blagoslovom božiča

nakloni toliko zdravja sil in dobre volje,
da bi preko naše vztrajnosti v združenih naporih

novo leto 1988

pomenilo tudi novi, velik korak bliže k
svobodi.

Želijo:

Zveza, društva in glasilo TABOR

Nan. De.

O MARKSIZMU

Zlobni jeziki trdijo, da sta bila Adam in Eva prva komunista. Zakaj? Odgovor je enostaven: nista imela kaj obleči, ne čevljev, ne denarja — pa sta si domišljevala, da živita v raju. Seveda tudi ne drži, da so bili Sveti trije kralji komunisti, čeprav so hodili za zvezdo in prišli v hlev.

Ne, ljubi moji Slovenci doma in po svetu, izumitelj komunizma je bil Karl Marx. Seveda, izumil ga je za druge, sam — le kako bi pri komunistu bilo drugače — pa tega recepta ni vzel najbolj resno.

Po njegovi teoriji naj bi vsi ljudje živeli srečno in v izobilju — sam si je sposodil in podedoval več kot dva milijona mark. Njegovi otroci (imel jih je kar sedem) pa so bili večkrat lačni kot siti in so živeli v nepopisni revščini. Karl Marx je še njihove igrače nosil v zastavljalnico...

Bil je navdušen proletarec — njegova žena Jenny pa je bila plemkinja, baronica.

Pisal je, da je vera opij za ljudstvo — poročil se je cerkveno v evangeličanski cerkvi. Njegov oče je bil židovski rabin.

Bil je za enakost vseh ras — delavskega voditelja Lassala pa je ozmerjal za „prekletega židovskega črnca“. Sovražil je svojega zeta, ker je bil Kubanec in bolj temne polti.

Bil je proti kapitalizmu — njegov pajdaš Engels pa je bil sin bogatega tovarnarja (danes bi ga označili s pridevkom „playboy“).

Bil je za delavske pravice — njemu samemu pa delo ni nič kaj dišalo. Raje je živel na kredit in od Engelsove podpore.

Bil je za enakopravnost — njegova služkinja Lenchen (Lenčka) pa je ob nedeljskih sprehodih morala hoditi vsaj deset korakov za njim. Pa še nezakonskega otroka je imel z njo, ki ga — popolnoma v skladu s svojim značajem — ni hotel priznati. Da bi zvrnil sum na prijatelja Engelsa, je dal otroka krstiti (!) na ime Friedrich...

Razgledanemu bralcu je stvar jasna: teorija je eno, praksa pa nekaj čisto drugega. Zato se naši vrli slovenski komunisti, torej naša cvetoča avantgarda delavskega razreda, krepko držijo Marxovega nauka: eno govorijo — drugo pa delajo. Marksizem imajo seveda za „znanost“. Kot vemo, ljubi moji Slovenci doma in po svetu, je ta „znanost“ dosegla v gospodarstvu bleščeče uspehe: inflacija je že 150-odstotna, življenjski standard ljudi „znanstveno“ upada, štrajkajoče delavce lepo „znanstveno“ vržejo na cesto...

Še dosti bi lahko naštel... pa ne bom. Saj ima vendar vsak izmed nas svoje lastne izkušnje s to vrsto „znanosti“...

O JUGOSLAVIJI

Jugoslavija je — kot trdijo njeni voditelji in vsi, ki so za to plačani — najbolj napredna in najbolj svobodna država tega planeta če ne že celotnega osončja. Seveda, bolj načitani izmed nas veste, da se uradno imenuje tudi SFRJ. Bolj po domače in potihlo pa ji pravimo jugovina, juga, eseferija, tiovina in še kako.

Vsi jo srčno ljubimo, sploh pa tisti, ki delajo na tujem in jo bolj poredko videvajo.

Zakaj se ne imenuje „Severo-“ ali „Vzhodnoslavija“, tega nihče ne ve. Ali mogoče „Zapadoslavija“? No, to ne gre, to se preveč rima s „Propadoslavijo“...

Besedo „Jugoslavija“ si je izmislil srbski kralj Aleksander; zato, ker je potreboval denar. Pred tem se je imenovala SHS, kar pa je bila pravzaprav ista figa. Sestavljajo jo narodi in narodnosti. Narodi so se včasih imenovali plemena, kar je zvenelo manj balkansko in bolj zamorsko. Kaj so pa narodnosti, pa tako nihče ne ve. Narodi imajo svoje republike, narodnosti pa morajo biti tiho, če ne, se jim bo godilo kot Albancem na Kosovem.

V šoli so nas, ljubi Slovenci doma in po svetu, učili, kako strašno brutalna država je bila ranjka Avstrija. Ubogi Ivan Cankar je bil obdolžen veleizdaje in je moral prebiti en cel teden v ječi!!! Mar to ni grozno, vas vprašam??? Ja, ja, ranjka Avstrija je bila res prava ječa narodov!

Je pa naša svetla in nova Jugoslavija le nekaj drugega!!! Veleizdaja kot taka sploh ne obstaja; za nedolžen političen vic se dobi vsaj šest mesecev... To seveda ne velja za Hrvate in Albance; tam se sodiščem sploh ne splača izreči manj kot dve leti... Zapora, se razume, ne pa počitnic ob Jadranu... To je seveda razumljivo in humano, kajti ti nesramni Albanci že nekaj let govorijo o svoji republiki. Ampak s tem ne bo nič!!! Ja kam pa pridemo, če bo hotel vsak svobodo in neodvisnost? Jok, brate! Vi ste pod Srbijo, majka Srbija vas je objela in stisnila v naročje. Zdaj pa lepo mirujte, delajte za dvig srbskega standarda in držite jezik za zobmi! Saj se nam Slovincem nič kaj bolje ne godi...

Od bitke na Kosovem polju je minilo že 600 let. In kdo je bil takrat tepen, tako vemo. Vemo pa tudi, da se čaršija v vseh šestih stoletjih ni niti malo spametovala...

Jugoslavija oz. Seferija ima veliko prijateljev med azijskimi in afriškimi državami. Že majhni črnčki v zibelki iz palmovih listov poznajo besedi „Tito“ in „samoupravljanje“. In to še preden so se naučili lulati... Pri vračanju dolgov pa preljubi azijski in afriški prijatelji prav malo sodelujejo... Ravno obratno.

Najpametnejši prebivalci te države so vsi člani partije; temu primerno se tudi obnašajo. Vedo, da so popek vsega sveta in da se ves preostali

svet neumorno zanima za njihov tehnični in intelektualni napredek. Sami člani partije se pa tudi neumorno zanimajo za književnost; najbolj pri srcu so jim seveda naše hranilne knjižice...

Škoda le, ljubi moji rojaki doma in po svetu, da Slovenci nismo „južni“, pa tudi Slovani ne... Le kako bi naj bili potemtakem „jugoslovani“? Res škoda, ali ne???

Franc Bučar

Ali ostati ujeta s svojo roko v steklenici?

CELOVŠKI ZVON, JUNIJ 1987, V/15

„Menili smo, da bo z obsodbo 1946. leta, se pravi takoj po vojni, tudi Rožmanov primer razčiščen in odpravljen, saj je bil škof obsojen predvsem kot „dokazani“ narodni izdajalec — toda ni tako. Njegov duh še blodi po zemlji in oživlja hude in neprijetne spomine, tako med borci za svobodo kakor med njegovimi privrženci in zlasti verniki. Nikjer po svetu poštene ljudje ne poskušajo rehabilitirati narodnih izdajalcev, vojnih zločincev... Nasprotno: še vedno jih iščejo, najsi bodo v takih ali drugačnih oblekah in poklicih.“ (Ivan Jan: O resnični podobi škofa Rožmana, Delo, 1. febr. 1986).

To je dejansko čudno in nenavadno. In to še celih 40 let pozneje!

To čudo vsekakor terjaja pojasnilo, in to čisto naravno pojasnilo, sicer bi si pojav morali res razložiti samo s žudežem. Kakšne bi bile možne razlage?

Neki ključ za pojasnilo je nudila v vrsti nadaljevanj v Delu izhajajoča razprava Ivana Jana: O resnični podobi škofa Rožmana, ki jo je avtor po lastni izjavi napisal na prošnjo redakcije časopisa, kar posebej potrjuje tudi redakcija sama. Ker je Delo glasilo SZDL, je jasno, da je to politična odločitev. Politično vodstvo je menilo, da je kakršnakoli rehabilitacija Rožmana, neposredna ali po ovinkih, ogrožanje sedanjega političnega sistema v Sloveniji, vsekakor problem, na katerega je treba z vso odločnostjo reagirati. Razprava pod tem naslovom je kot feljton izšla že v koledarju Prešernove družbe za leto 1986 in je v Delu le razširjena in dopolnjena. Politično vodstvo je vsekakor menilo, da ne gre za kako nepomembno zadevo, še zlasti v trenutnem gospodarsko političnem položaju, ki bi na prvi pogled terjal vso pozornost vsemu prej ko pa obujanju duhov izpred 40 let. Če bi bilo to vodstvo, ki se vsekakor razume na umetnost realne politike, prepričano, da je s sodbo iz leta 1946 zadeva dokončno rešena in stavljena ad acta, se za stvar še zmenilo ne bi. Kaj neki more pomeniti pisanje kakega emigrantskega časopisa, pa tudi zapis v Celovškem Mohorjevem koledarju za neki trdno usidrani politični režim kaj dosti več ko kvečjemu zanimivo zgodovinsko-psihološko reminiscenco,

zanimivo kvečjemu za zgodovinarje — pomembno pa ne več niti za policijo. Saj emigrantskega časopisja tako ne dobivamo. Za pisanje o tem vprašanju v emigrantskem časopisju smo zvedeli šele iz Janove razprave oz. zvemo le iz naših uradnih komentarjev na dogajanja zunaj naših meja.

Iz tega torej sledi, da predvsem politični režim sam ne misli, da je zadeva zrela za arhiv, temveč da je vprašanje še vedno odprto. Torej: najpomembnejši akter, tisti, ki je organiziral in vodil sodni proces, ni prepričan, da lahko vprašanje kot zastarelo in nepomembno porine v koš.

To pa nas seveda postavlja samo še pred nova vprašanja. Zakaj je politični režim tako nenavadno občutljiv prav za primer škofa Rožmana?

SedANJI politični režim v Sloveniji je prišel na oblast kot zmagovallec v državljanski vojni, ki se je odvijala hkrati in delno v okviru narodno osvobodilne vojske proti tujim zavojevalcem. Svoje nasprotnike v državljanski vojni je okrivil, da so prav oni začeli državljansko vojsko, poleg tega pa da so se pri tem oprli na pomoč tujih zavojevalcev, sodelovali z njimi v njihovih vojnih naporih in s tem objektivno postali tudi narodni izdajalci. Niso torej izgubili samo vojne, pač pa tudi moralno pravico, da bi kdajkoli govorili v imenu naroda, ki da so ga izdali. Hkrati da so se tudi osebno degradirali kot ljudje najnižjih etičnih kvalitet, ki so pripravljeni prodati sebe in narod, samo da bi ostali na oblasti. Sodni proces po končani vojni ni zato samo navaden sodni proces, pač pa prvorazredni politični akt: zmagovalec ima v rokah pač pravico močnejšega. Tu pa gre za sodni postopek, ki temelji na načelu „objektivnega ugotavljanja resnice“ — torej povsem neodvisno od stališča zmagovalca ali poraženca. Če bi torej sodišče ugotovilo nedolžnost obtožencev, pade celotna moralna zgradba, na kateri temelji zmagovalec svojo zmago.

Nesmiselno bi se bilo sklicevati na kakršnekoli pravne argumente legalnosti ali nelegalnosti nove oblasti. Izid državljanske vojne je zmagovallec po zmagi razglasil kot revolucijo. Revolucija pa je ravno prelom z dotedanjo legalno ureditvijo. Revolucije ni po legalni poti. Zato je ravno potrebna, ker njenih ciljev v okviru dotedanje zakonite ureditve ni mogoče doseči. Zato pa toliko bolj potrebuje moralno opravičilo: ljudje morajo videti in dojeti smiselnost svojega trpljenja, žrtev in tudi udarcev, ki so jih prizadeli drugim. Brez tega se imajo za ogoljufane, moralno prizadete. Prepričani morajo biti, da so se borili za pravično stvar, sicer se tudi heroji spreminjajo v notranje razklane in pohojene osebnosti. Predvsem pa so šele s tem poraženci dokončno poraženi. Niso se borili samo za izgubljeno stvar. Da je izgubljena, je jasno samo po sebi. Hujše je, da so se borili za stvar, ki nima moralnega opravičila. Brez moralnega temelja je dokončno odpravljena sleherna misel na kakršnokoli spremembo. Zlom je popoln in dokončen.

Tega nasledka sodba očitno nima. Vsaj tako bi lahko sklepali po reakciji političnega režima na sleherni pojav, ki bi kakorkoli meril na to, da se škof Rožman prikaže v drugačni luči, kot pa ga je naslikala sodba. Reak-

cija političnega režima je v bistvu tudi edino merilo, na temelju katerega lahko sklepamo o tem, koliko je obsodba škofa Rožmana, in vse s tem povezane posledice, pri ljudeh sprejeta. Razprava o tem pri nas ni dovoljena. Tudi povsem razumljivo. Vsaka razprava o tem pomeni že izziv obstoječemu političnemu sistemu. Načenja namreč vprašanje o moralnih temeljih sedanjega sistema, posredno s tem pa seveda tudi legalnosti. V vsakem primeru stavlja dvom nad nečim, kar je po sodbi sedanjega političnega sistema zunaj sleherne razprave: absolutna nedotakljivost njegove oblasti. Reagiranje režima kaže na to, da po njegovem mnenju ljudje obsodbe škofa Rožmana v precejšnjem številu ne sprejemajo. Vsekakor je ne sprejema Cerkev kot institucija, s tem pa seveda tudi pretežna večina njenih članov. Še več, kdor se ima za vernega člana Cerkve, te obsodbe ne more sprejeti, če je ne sprejme tudi Cerkev sama. In ta je ne sprejema. In je ne more sprejeti.

Iz zgodovine katoliške Cerkve je poznanih nemalo primerov, da so visoka in celo najvišja mesta v cerkveni hierarhiji zasedali ljudje, ki za taka mesta niso imeli potrebnih kvalit, tudi ne moralnih. Vedno je imelo to velike reperkusije v življenju Cerkve, ki so se pokazale takoj neposredno ali šele pozneje in kar je izzvalo v njenem okrilju različna prizadevanja za prenovo in preusmeritev. Če bi slovenska Cerkev sprejela obsodbo škofa Rožmana na osnovah, kakor so podane v sodbi, bi to pomenilo, da je na njenem vodstvenem mestu stal človek, ki jo je kot institucijo vodil v narodno izdajstvo. Obsojena je tudi institucija kot celota, ker ne gre samo za obsodbo njenega najvišjega predstavnika: cerkvena hierarhija mu je v njegovi politiki v celoti sledila. Prav ta Cerkev pa je bila v preteklosti eden glavnih opornikov slovenstva, v mnogih stvareh je v obrambi slovenstva daleč prednjačila pred vsemi drugimi. Ali je mogoče sprejeti domnevo, da se je ta Cerkev čez noč spremenila v svoje popolno nasprotje? Logično to vsekakor ne bi bilo.

Če je slovenska Cerkev kot institucija izdajalska, pomeni, da je tudi moralno razgrajena. Ni mogoče pridigati o visokih etičnih načelih, o krščanskem nauku, hkrati pa biti moralno na tleh. Biti izdajalec lastnega naroda, in to v njegovih najtežjih časih — to pomeni, da je vsa njena zgradba in vsi njeni notranji odnosi v bistvu ena sama laž, hinavščina in sprenevedanje. Še več, to pomeni, da je vse njeno krščanstvo v bistvu eno samo veliko licemerstvo. Nihče, kdor je še kristjan, ne more ostati v taki Cerkvi. In nasprotno, kdor je veren, kdor je kristjan, hkrati pa se čuti pripadnika te institucije, ne more sprejeti take obsodbe nad svojim škofom. To namreč ni obsodba samega škofa. To je obsodba slovenske Cerkve. Kdor se solidarizira s Cerkvijo, ta se solidarizira z njenim izdajstvom. To je logika sodbe.

Po tej logiki preostane resničnemu verniku in kristjanu, da se upre vsej cerkveni hierarhiji — kolikor je njegova vera tako močna, da se je sposobna dvigniti nad to moralno močvirje. In kam potem? Upor zoper

to hierarhijo terja tudi njeno obsodbo s strani Vatikana, sicer pomeni upor tudi prekinitev z Vatikanom. Ker Vatikan slovenske Cerkve nikoli ni obsodil, so nasledki jasni: sprejeti sodbo pomeni konec krščanstva v Sloveniji kot organizirane religije.

Ali je mogoče domnevati, da so cilji sodbe segali tako visoko? Vsaj realistično domnevati? Vsekakor logična izpeljava pripelje do sem.

Prizadevanja v tej smeri vsaj do neke mere dejansko lahko zasledimo iz ponudb, ki so bila npr. na Hrvaškem stavljena Cerkvi v tej smeri — se razume, da povsem neformalno. Tudi ustanavljanje duhovniških društev zunaj cerkvene hierarhije (npr. CMD) in njih relativno favoriziranje, je vsaj posredno ciljalo v to smer. Vsekakor pa močno (če ne skoraj množično) pregajanje cerkvene hierarhije, preprečevanje verskih obredov in izrazito anticerkvena politika neposredno po končani vojni.

Politični režim, ki je prevzel oblast po izvršeni revoluciji, je deklarirano boljševiški, torej s tem tudi enostrankarski. Skladno s svojo ideološko usmerjenostjo ne more sprejeti nikakršne organizacije, ki ni pod njegovo neposredno kontrolo in ustanovljena z njegovim privoljenjem, še posebej pa ne kakršnekoli politične organizacije.

Izjema je Cerkev, ki v taki obliki pomeni za politični režim neposreden izziv. Gre ne samo za manjšo oazo, pač pa za izjemno velik in pomemben segment družbe, ki ga režim neposredno ne more nadzorovati, kjer nima nikakega vpliva na njegovo notranjo zgradbo, še zlasti pa ne na njen nauk. In da je stvar še hujša, gre za institucijo, ki je po svojem značaju kozmopolitska in ima svoj hierarhični vrh zunaj države, torej zunaj območja, ki ga režim lahko neposredno kontrolira. Obstoj take Cerkve je, gledano z ideološko dogmatskega stališča boljševiške stranke, v bistvu znak nepopolno dokončane revolucije. Nekaj na njeni popolnosti manjka. In to kar precej.

Še posebej, ker ima delovanje Cerkve tudi politične posledice. Cerkev sama na sebi nikakor ni politična institucija. Je pa nosilec moralnega nauka, etičnega kodeksa, ki je, kolikor ga njeni verniki sprejemajo, najbolj odločilen usmerjevalec njihove dejavnosti. Če se bo vernik soočal s položajem, da je ravnanje v skladu z odredbami politične oblasti v nasprotju z njegovim etičnim kodeksom, se bo odločal proti odredbam politične oblasti. Etične norme so vsekakor pred političnimi.

Vzdrževati tezo o izdajalstvu slovenske Cerkve med NOB je za režim ena od stalnih sestavin njene politike do takega tujega telesa v svojem sestavu. Če ne drugega, jo s tem stalno odriva na družbeno obrobje, jo stalno diskvalificira kot družbenega dejavnika. Zato je vzdrževanje te traume, ki naj kot hipoteka stalno visi nad Cerkvijo, konstanta v njegovem odnosu do organizacije, ki ima kot moralna sila izredno moč nad svojimi člani, ki je pa sam ne more niti kontrolirati, še celo pa ne prepovedati — za kaj takega se pač ne čuti zadosti močnega. Zato je treba izkoristiti vsako priložnost, da ob slehernem osveščanju z novim udarcem to travmo stalno vzdržuje. Logika položaja je zelo jasna: če takega tujka v svojem

telesu ne more odstraniti, ga je treba vsaj čim bolj nevtralizirati. Moralna diskvalifikacija je v tem pogledu najbolj primerno sredstvo. Zato je z njegovega stališča sleherni poskus rehabilitacije škofa Rožmana v svojih posledicah isto, ko da bi mu iz rok trgali enega najbolj močnih in pomembnih adutov proti nasprotniku, s katerim se v nobenem primeru ne more spraviti.

Sprava s Cerkvijo pa je za enostrankarski ideološko usmerjeni politični režim že kot pojem protislovna v samem sebi. Avantgardizem pomeni poskus in zahtevo po vodenju in usmerjanju, to pa pomeni, da z ideologijo kot motivacijskim dejavnikom in monopolom nad organizacijo vpliva na ravnanje ljudi. V obeh pogledih je Cerkev rušilni, ne samo motilni dejavnik. S svojim naukom je Cerkev partijski ideologiji ne samo konkurent ampak neposredni nasprotnik, kolikor se njen nauk v mnogih pomembnih sestavinah razločuje od partijske ideologije. Tu ne gre za dopolnjevanje, pač pa za izključevanje, čeprav se v nekaterih točkah ujemata. Z monopolom na organizacijo pa partija predvsem onemogoča kakršenkoli stik in povezovanje ter pretok informacij kot izhodišče za dejavnosti in je tako ta monopol po svojem bistvu utesnjevanje ljudi na tisti vzorec ravnanja, ki ga terja partija. Cerkev že s samim svojim obstojem ta monopol ruši in zato že s tem samim pomeni za režim stalno potencialno nevarnost.

Tako vsiljeno sožitje dveh izključujočih se elementov terja določeno taktiko prilagajanja. Cerkev in država sta loženi in delujeta vsaka na svojem področju. Vmešavanje Cerkve v zadeve, ki gredo državi, je prepovedano. Ta delokrog pa seveda enostransko določa država, ne Cerkev, in tudi ne sporazum med njima. Zato je že v tem položaju samem stalno žarišče možnih sporov, ki ga država rešuje pač s svojo fizično močjo. Moralna diskvalifikacija nasprotnika dviga to golo fizično prisilo na povsem drugo raven prefinjenosti. Že samo s tega vidika je več kot dobrodošla.

Sožitje se vzpostavlja, točneje medsebojna toleranca, samo tam, kjer ne prihaja do ideoloških navzkrižij in kjer Cerkev ne posega v družbena razmerja tako, da bi prizadevala ali celo načenjala partijski monopol. To pa je zelo ozko področje, ker ima vsako, tudi samo etično poseganje v duševnost posameznika, tudi svoje družbene posledičnosti, vsaj posredno. Cerkev se na ta način stalno „vmešava“ v družbene zadeve in se zato stalno izpostavlja očitku, da posega v zadeve, ki gredo državi. Presoja o tem je seveda zopet stvar države same, ne Cerkve. Zato si država tudi stalno prizadeva, da bi Cerkev omežila na prostor „znotraj cerkvenih zidov“. Če bi se ji to posrečilo, bi bil problem seveda dokončno rešen. Cerkev kot družbeni dejavnik bi bila likvidirana. Cerkev bi se odrekla sami sebi, čemur pa se ne more, ker bi s tem prenehala obstajati. Cerkev ne more obstajati, ne da bi bila tudi družbeni dejavnik. V modernem času postaja to vse bolj. Omejevanje Cerkve s strani režima na dejavnost „znotraj cerkvenih zidov“ je seveda samo del iste strategije, ki služi tudi vzdrževanju travme o izdajalstvu Cerkve med NOB, namreč njeni čim večji nevtralizaciji.

V tem je tudi pojasnilo, zakaj sleherni boljševiški režim tako trdno in dosledno vztraja pri svojem ateizmu in odklonilnem stališču do sleherne organizirane religije. Vse socialdemokratske oz. socialistične stranke v Evropi so se temu marksističnemu postulatatu že davno odpovedale, češ da za to ni nikake potrebe niti utemeljenosti. Socializem kot ideologija se ukvarja z vprašanji, kako organizirati življenje tu in sedaj, medtem ko je področje religije onstranstvo. To sicer v celoti nikakor ne drži, ker je področje religije tudi in še celo tostranstvo. Gre v bistvu za nekaj drugega. Na eni strani za skladnost etičnega kodeksa — kar pa v tej zvezi ni prvenstvenega pomena. Na prvem mestu stoji razlog, da se socialdemokratske stranke odpovedujejo političnemu avantgardizmu, kar pomeni, da jim ni potreben monopol nad motivacijskimi dejavniki, ki vplivajo na ravnanje ljudi. Tako se pokaže, da bojovito antiversko stališče boljševiške politične stranke ni utemeljeno v njenem „znanstvenem“ pogledu na svet, pač pa v celoti v političnem pragmatizmu. Sleherni pluralizem, ki navaja na različnost ravnanja, ki ni neposredno vključeno v partijsko direktivnost, je za tak politični režim nesprejemljiv. Vsekakor tudi idejni.

Končno gre tudi za politično taktiko. Avantgardistična politična stranka, ki terja zase monopol nad odločanjem o družbenih zadevah, potrebuje tudi „grešnega kozla“, na katerega prevrača svoje morebitne neuspehe. Če je partija poklicana, da o vseh zadevah odloča kot avantgardna sila, je povsem logično, da nosi tudi posledice svojih odločitev. Tudi neuspehih. Neuspele odločitve pa zanikajo njeno pravico do monopola, ker kažejo na to, da nima nujno in v vseh primerih prav. Zato neuspehov avantgardizem ne more sprejemati. Ker pa so že tu, jih je treba nekomu naprtiti. To funkcijo prevzema „razredni sovražnik“. Ta je v sistemu avantgardizma nujno potreben, je tako rekoč njegov sestavni del. In če naj svojo sistemsko vlogo ustrezno opravlja, mora biti čimbolj neopredeljiv. Sicer bi ga lepo zgrabili in se ga za zmeraj odkrižali. Ta režim je v državljanski vojni in neposredno po njej ostal temu načelu dosledno zvest: svojih nasprotnikov se je vedno znebil tudi s fizičnim uničenjem. Toda če sedaj razrednega sovražnika fizično uniči, za kar ima vse možnosti, saj razpolaga z aparatom državne sile, je to sistemsko funkcionalno mesto nezasedeno. Kot nadomestek sicer nastopajo različni „anarholiberalci, etatisti, psevdoznanstveniki, dogmatiki“ ipd. Toda to so sorazmerno maloštevilna skupina, vsekakor pa brez sleherne večje družbene moči. In končno, vedno se jih da prijeti. Zato to sistemsko funkcijo razrednega sovražnika le slabo opravljajo. Tu pa je še nekdo, ki je za to vlogo posebej kvalificiran. Je nosilec pomembne družbene moči, ne da se ga kar prijeti in likvidirati, in stalno je navzoč. Več ko jasno, da je za to vlogo določena slovenska Cerkev. Če pa naj to vlogo primerno opravlja, mora biti že vnaprej nosilec nekih bremen in lastnosti, ki jo za to vlogo posebej usposabljaajo. To breme je vsekakor njena vloga v NOB. Če se te hipoteke znebi, ni več ustrezno kvalificirana za to sistemsko vlogo. Zato je treba to zaznamovano preteklost stalno oživljati, stalno izpostavljati stare grehe. Še več, treba je vzpostaviti neposredno funkcionalno poveza-

nost med zgrešeno preteklostjo in sedanjimi težavami: kakor smo nekoč premagali največje težave kljub odporu in izdajstvu naših nasprotnikov, tako jih bomo tudi sedaj, kljub odporu istega sovražnika — ki se v svojem bistvu ni spremenil. Spremenil je sicer taktiko zaradi spremenjenih okoliščin, od svojega temeljno odklonilnega stališča do sedanje družbene ureditve pa ni odstopil. Kvečjemu so se mu v njegovem nasprotovanju pridružili še novi odpadniki.

Na taki filozofiji se gradi strategija s pogubnimi poldedicami. V bistvu gre za nesposobnost prilagajanja novim razmeram. Za zaverovanost v model, ki se je izkazal za zelo uspešnega v preteklosti. Treba je bilo na vsak način dobiti protagonista v boju za prevzem oblasti. Protagonista, ki bo utelešal vse tisto, proti čemur naj se obrne ost revolucije: silo, ki se bori za ohranitev starega družbenega reda, ki je v bistvu kriva za nesrečo, ki je zadela narod s tujo zasedbo in mu grozi celo s fizičnim uničenjem, in ki je za ohranitev svojega družbenega položaja pripravljena spajdašiti se celo s tem istim smrtnim narodnim sovražnikom. Čim je partiji uspelo na takih osnovah pridobiti zase tisti del javnosti, ki je bila sposobna največje aktivnosti, in ki si je bila najbolj na jasnem glede vzrokov narodne katastrofe, je bila njena zmaga oz. zmaga sil, ki jih je bila ona sposobna organizirati in obvladovati, zagotovljena.

Zato oživljanje preteklosti z izpostavljanjem grehov svojih nasprotnikov — grehov, kakor jih je partija uspela naprtiti svojim nasprotnikom — pomeni samo nadaljevanje strategije, ki je bila za partijo uspešna kot osnova za prevzem oblasti, ki pa ne more biti uspešna za preživetje družbe kot sistema.

Dileme, s katerimi se naša družba sooča, in ki so v bistvu tudi dileme političnega sistema samega, ker politični sistem kot družbeni podsistem stoji in pade tudi sam z obstojem ali propadom družbe, so prav vprašanja njene sposobnosti, da preživi v svoji istovetnosti tudi v bodočnosti, ki stoji pred nami. Nad to bodočnost je politični sistem v dosednji svoji vladni nakopal družbi že zastrašujoče hipoteke, ki bodo bremenile ne samo naše neposredne potomce ampak še naše vnuke in pravnuke. Te hipoteke seveda niso samo v zunanjih finančnih dolgovih.

Skratka, jasno se je pokazalo, da enopartijski sistem upravljanja družbe ni ustrezna oblika upravljanja visoko razvite družbe. Enopartijski sistem predpostavlja nizko družbeno strukturiranost hierarhični-birokratski sistem upravljanja in s tem sedež vse vednosti na organizacijskem vrhu. Povratne informacije, kolikor jih sistem potrebuje, imajo samo funkcijo nadzora; koliko so nižje ravni v sistemu točno izpolnjevale odredbe in navodila, ki prihajajo od zgoraj navzdol. V sociološkem pogledu temu modelu še najbolj ustreza absolutistična prosvetljenska država z izrazitimi fevdalnimi primesmi. Zato je tudi cela vrsta podrobnosti med našo sedanjo družbeno ureditvijo in nekaterimi fevdalnimi institucijami, zlasti pa elementi absolutistične države. Vse pa delujejo anahronistično in antisistemske. Ustavlja jo in onemogočajo nas v sposobnosti prilagajanja sodobnim razmeram in

zahtevam ter zato delujejo kot element stagnacije, ki je očitna. Na takih osnovah nismo sposobni hoditi v korak s sodobnim razvitim svetom.

Izzivi, s katerimi se sooča sodobna družba, so tako mnogoštevilni, tako raznovrstni, prihajajoči iz tako različnih sistemskih okolij, da nanje nikakor ni mogoče odgovarjati samo iz enega središča. Sistem mora biti usposobljen, da oblikuje odgovore na vseh sistemskih ravneh, za najrazličnejše položaje, predvsem pa, da ima v sebi vgrajen kontrolni mehanizem, ki stalno preverja pravilnost vseh odgovorov na vseh ravneh in za vse položaje in da neposredno opravlja korektivno dejavnost, kolikor odgovori niso ustrezni. To pa pomeni, da družba ne more biti ukrojena po enem enovitem modelu, pač pa mora v svoji notranjosti odražati raznovrstnost in razčlenjenost raznovrstnega okolja, kateremu se s svojimi odgovori prilagaja in odgovarja na njegove izzive. Sodobna družba mora biti torej po svojem bistvu demokratična in pluralistična, če naj bo sploh sposobna preživeti. Enopartijska družba pa ne more biti niti demokratična niti pluralistična, predvsem pa nima v sebi vgrajenega korektivnega mehanizma, ki bi jo opozarjal na nepravilnost njenih odločitev.

Zahteve sodobne družbe glede njenega notranjega ustroja in glede načina upravljanja prihajajo na ta način v neposredno nasprotje z modelom, na katerem temelji enopartijski sistem svojo oblast. Naj ne bo žaljiva primerjava njegovega položaja s položajem, v katerem se je znašla opica, ki je iz steklenice hotela potegniti banano. Če je hotela iz nje potegniti banano, se je njena pest zataknila v grlu steklenice. Ali ostati ujeta s svojo roko v steklenici ali pustiti banano in brez pesti izvlačiti roko ter se na ta način rešiti, je njena dilema, ki je večinoma ni znala rešiti sebi v korist. Ali se odpovedati leninističnemu modelu upravljanja družbe in preiti na pluralizem, se razume, da predvsem politični, v katerem ima lahko tudi sam pomembno mesto, ter se podvreči družbeni aprobaciji svojih odločitev, ali pa ostati sam na oblasti ter zapadati vse globlje v družbeno krizo, je dilema, pred katero stoji danes sleherni enopartijski sistem, ukrojen po leninističnem modelu.

Naš politični režim te dileme tako ne pojmuje in je zato tudi ne sprejema. Tu je jedro problema. In tudi njegova zgodovinska napaka. Zato tudi odklanja sleherno misel na kakršnokoli narodno spravo. Kakršnakoli slika o njegovih nasprotnikih, ki bi bila drugačna od tiste, kakor jo je s svojih položajev oblasti uspel naslikati kot objektivno in splošno sprejemljivo, po njegovi presoji ogroža absolutnost njegove oblasti in njeno popolno nedotakljivost. Njegova strategija preživetja se tako izloča iz strategije preživetja družbe kot celovitega sistema. S tem pa v bistvu v še veliko bolj kritičnem položaju današnje stopnje razvitosti ponavlja svojo odločitev, ki je bila v bistvu napaka že takrat, ko je prevzel absolutno oblast, da bo vladal sam, brez kakršnihkoli soudeležencev. Ne samo, razumljivo, brez svojih nasprotnikov, ampak tudi brez svojih zaveznikov in soborcev v NOB.

V tem je tudi njegova tragika. Pot, kako je prišel na oblast, ki naj bi bila absolutna in nedeljena s komerkoli, je terjala, da je svoje nasprotnike

moralno tako izničil, da bi bili za vse večne čase nesposobni kot partnerji na oblasti. Njihova fizična likvidacija se je kazala kot skoraj logična zahteva — če naj bi bil njihov moralni propad in narodno izdajstvo res takšno, kakor ga je uspel prikazati. Vsekakor pa politična. Ob takem stališču je razlika med njegovimi nasprotniki in zavezniki v bistvu samo časovna, odvisno od tega, v kakršnem časovnem zaporedju so prihajali pod njegov udarec. Oziroma, kakor še vedno prihajajo. Po logiki take strategije je namreč sovražnik vsak tisti, ki se brezpogojno in brezprizivno ne podreja njegoví oblasti. Cerkev je morala nujno biti med prvimi. Zavezniki, predvsem krščanski socialisti, so prišli na vrsto pozneje, in tudi ne „en bloc“, ker je pretežno večino uspel likvidirati tako, da jih je prisilil v partijo. Zaradi narave stvari postaja mehanizem likvidacije bolj selektiven, a še vedno po svojem bistvu enak.

In v čem naj bi bila to njegova tragika in ne uspešnost, kako ohranjati absolutno oblast?

V tem, da ne more imeti ne sodelavcev in ne nasprotnikov. Prenese samo podrejene. Za pluralistično družbo pa so potrebni ne samo sodelavci ampak tudi nasprotniki, saj opravljajo pomembno sistemsko funkcijo korektivnega mehanizma. Tako globoko onemogočiti svojega nasprotnika, da zgubi sleherno sposobnost sodelovanja v upravljanju družbe, čeprav samo v negativni funkciji opozarjanja na napake, je sistemsko protislovno. To pomeni ustvarjati nemogoče, če govorimo o upravljanju. To je palica samo z enim koncem. S tem je samega sebe oropal sposobnosti, gledano s kibernetkega stališča, potrebam sistema ustreznega krmiljenja. Ni izgubil samo enega očesa, pač pa se je oslepil. Ko pa je enkrat slep, z lastno močjo ni več sposoben, da bi se izmotal iz svoje slepote in da bi deloval tako, kakor bi bilo tudi njemu samemu v korist. In ne more se prenavljati z dotokom novih, svežih sil, ki bi dotekale iz njegovega okolja, pač pa se brani samo s tem, kar že ima ali kar je uspel asimilirati. Novosti ne prenese.

Izhod iz krize terja zato razmislek o pravilnosti potez, ki so bile potegnjene pri samem začetku naše sedanje družbeno-ureditvene partije. Več ko razumljivo je, da se pri taki analizi ne moremo nasloniti na metodo, ki jo v prikazovanju preteklosti uporablja obstoječi režim oblasti, in ki je tako zapeljiva tudi za njegove premagane nasprotnike, metodo črne bele taktike: položaj, nastal z zasedbo okupatorskih sil, je bil več ko jasen. Na eni strani narod, ki so ga obsodili na smrt, ki se je smrti uprl, pri tem pa mu je pokazala pot in ga v njegovi borbi vodila komunistična partija kot najbolj zaveden narodni element. Ta mu ni pokazala le poti do narodne osvoboditve, ampak mu je odprla tudi nove zarje socialne osvoboditve. Na drugi strani so se znašli vsi tisti, ki so doslej živeli na račun zatiranja tega ubogega naroda, ki jim je bil prvi in glavni cilj ohraniti dotedanjo družbeno ureditev, pa čeprav s pomočjo okuptorja, čeprav za ceno narodnega izdajstva.

To je v bistvu kliše, ki služi za obravnavo zgodovine NOB, nastanek

sedanje oblasti, socialne revolucije itd. od vsega začetka do danes in ki se še kar naprej uporablja. Tudi v citiranem prikazu „resnične podobe škofa Rožmana“, ki je izhajal v nadaljevanjih v sobotni prilogi Dela. Služi pa ne samo zgodovinarjem, pač pa tudi političnim analitikom, pravnikom, v pretežni meri celo literatom, da ne govorimo o Karl-Mayjevskih podvigih na področju partizanstva kot pomembnem vzvodu za vzgojo najmlajših — kar seveda vse vodi v papirnato in brezkrvno zgodovinopisje, brezdušne in formalistične sodbe z dvomljivo pravno in etično podlago, slabo in prazno literaturo in v vzgojo, ki mlade prej odbija ko priteguje, vsekakor pa poneumlja.

Seveda ni nič bolje na drugi nasprotni strani. Kjer je bilo prav tako vnaprej vse jasno: na eni strani krvi željni komunisti, ki jim ni nič mar za narod in njegov blagor, ki vidijo samo svetovno revolucijo, ki bi samo pobijali in poteptali najbolj osnovne narodne in moralne vrednote, na drugi strani pa ubogi narod, ki se je v obupu, v katerega so ga spravili komunisti, zatekel k samoobrambi in sprejel orožje pač od kogarkoli, kjer ga je lahko dobil, tudi od okupatorja, če ni šlo drugače. In ker so vojno zgubili, je za njihovo tragedijo krivo vse drugo, samo oni sami ničesar. Objektivno so žrtev, ki za vedno kliče po maščevanju, po zadoščenju.

Napake pa so delali. Največja je bila v tem, da so državljansko vojno zgubili. To je nesporno dejstvo, ki ga ni moč zanikati, ker je tu. Kolikor gre v državljanski vojni za premaganje nasprotnika in za osvojitve oblasti, je gotovo najmanj napak naredila komunistična partija. Dokaz: prišla je na oblast, svoje nasprotnike je premagala. Drugo je vprašanje njene kardinalne napake, ki je v tem, da je hotela svoje nasprotnike tota'no uničiti, da je ostala zgolj sama na oblasti, brez zaveznikov in brez nasprotnikov. Toda ta napaka ne izvira iz njene taktike in strategije, pač pa iz njene ujetosti v dogme leninistične doktrine. Če bi delala drugače, ne bi bila več to, kar je, in kar je po osvojitvi oblasti posebej poudarjala, da je namreč komunistična partija leninsko boljševiškega značaja.

Vendar tudi njena zmaga ni samo zasluga njene taktike in strategije, pač pa tudi neumnosti in nesposobnosti njenih nasprotnikov. Če bi njeni nasprotniki pokazali več sposobnosti za zrelo presojo položaja, če bi bili manj ujeti v svoje politične dogme, če bi bili sposobni vsaj nekaj več elastičnosti, bi tudi oni morali dostikrat vleči drugačne poteze. Vsaka poteza ene strani je pogojena in izzvana tudi s potezo druge, ne samo od zunanjih okoliščin, na katere ne more vplivati. Tako je končni izid nujno rezultanta dejavnosti obeh. Ali tudi odgovornost? Tudi odgovornost. Ne sicer v taki porazdelitvi kakor jo uspe vsiliti premagancu zmagovalec — če je to leninistična partija, bo porazdelitev 1:0 — pa vendar. Tudi zreli premaganec mora prevzeti svoj delež. Če je resnično zrel. Še posebej, kadar pri svojem nasprotniku take zrelosti ne more pričakovati.

Napake so delali, in to usodne, tudi zavezniki zmagovite strani. Tudi oni so namreč zgubili. Zgubili so v bistvu vse. Tudi za njihov poraz naj bi bili krivi samo drugi.

K R I V D A I N G R E H

Končno je v domovini le izšel KOCBEKOV ZBORNIK (Založba Obzorja, Maribor, 1987). Ker je takoj po izidu takorekoč izginil iz knjigarn, ga je danes že doma težko dobiti. Zato se bo predvsem v zdomstvu le malokdo seznanil z njim. Ker pa je v njem (str. 11-68) priobčena tudi razprava Spomenke Hribar, iz katere smo doslej brez prave smiselne zveze poznali samo iztrgane stavke o „obelišku sredi Ljubljane“, jo bomo v nadaljevanjih priobčili celotno in dobesedno. Tako si bodo naši bralci na osnovi pojmov in gledanj, kakršne jim je po večini dala svoboda — čeprav v tujini —, lahko tudi ustvarili dokončno objektivno sliko ne samo o Kocbekovih miselnih in moralnih, temveč tudi o njegovih značajnih in čisto človeških kakovostih.

Ured.

Problem človekove usodne nedolžnosti, tj. zgodovinske krivde je problem, s katerim se je Kocbek v svojih dnevnških razmišljanjih med vojno največ ukvarjal. Njegov odnos do krivde — nedolžnosti je ves čas razporen, kar pomeni, da sprejema logiko revolucionarne volje in je obenem v distanci do nje. Skuša jo utemeljiti, tj. skuša ji najti njeno lastno zgodovinsko določenost. Takšno hkratno sprejemanje logike revolucionarne volje in razločevanje od nje ima za posledico ne le to, da so v njegovih zapisih zapisane misli, ki so si na videz povsem nasprotni, temveč tudi to, da se je Kocbek v začetku — skoraj bi lahko rekli — apologetsko identificiral z revolucionarno voljo in njeno justico, in da se je končno odvrnil od nje. V bistvu pa je njegov odnos do človeške nedolžnosti in krivde ves čas isti, isti namreč v tem, da je odkril istost nedolžnosti in krivde. Človekova krivda v zgodovini je hkrati njegova usodna nedolžnost.

Iz uvidene istosti je Kocbek šele zmogel uvideti **razliko** med krivdo in grehom oz. razliko med krivdo nad bližnjikom in zločinom nad bližnjikom. **Revolucionarno povrednotenje vrednot**

Prevrednotenje pomeni, da neka pravila ali stvar, ki nekdanj niso pomenila vrednote; nekaj, kar nekdanj ni veljalo, zdaj kot veljavno priznaš in s tem kot tako šele **postaviš**. Takšno „priznanje“ seveda ni posledica kakega globokoumnega razmišljanja, temveč je ta veljavnost na nekaken samoumeven način postavljena v takšno (novo) razumevanje in je šele v tem tudi sam človek postavljen kot tak, na novo, drugače; kot človek novega reda. Kocbek je to dogajanje prevrednotenja vrednot zapisal ob likvidaciji dr. Lamberta Ehrlicha, ki je bil „duševni vodja tako zvanih „Stražarjev.“ (1)

(1) Komunike VOSOF, Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Ljubljana 1964, knjiga II., dok. 54, str. 118

Tole je zapisal: „V dramatičnem položaju med starim in novim redom, ki danes v njem živimo in ki nam nalaga izredne dolžnosti, je posebno jasno spoznati dejstvo, da je usoda posameznika tesno povezana z usodo celote.“ Temu pač ni mogoče oporekati tudi z ne- ali predrevolucijskega obdobja oz. vrednotenja. Toda kaj zapisano pomeni glede na revolucionarno prevrednotenje vrednot? „V tako razgibanem obdobju zgodovine se stališče pravnega pojmovanja popolnoma spremeni, postane namreč politično. Menja se v tem smislu, da se posameznikova blaginja zelo ostro podredi blaginji človeške skupnosti. Če je v mirnem času kazensko pravo postavljalo sankcije s stališča osebne človekove blaginje, potem je cilj revolucionarne justice javna, kolektivna blaginja. Pozornost politične justice je obrnjena na ogroženost ljudske skupnosti, ne pa na psihologijo obsojenca.“ Javna, kolektivna blaginja ima prednost — toda do kod? Kje je meja? Kaj to sploh pomeni, da ima kolektivna blaginja — **prednost** pred osebno? „To se pravi, da sme določena človeška skupnost z vso pravico seči po revolucionarnih sankcijah, kadar je njen obstoj ogrožen, posebno, kadar bije boj na življenje ali smrt. Kdor je v takem stanju odgovoren za kolektivno usodo, ima pravico biti neusmiljen, sme vzeti življenje posamezniku in odkloniti ozirne na osebne kvalitete in namene.“ (2)

Tako torej: posameznik je glede na svoje osebne kvalitete in celo namene nepomemben in je kot tak **negiran** — če to zahteva kolektivna blaginja. Subjektivni moment — posameznikove kvalitete in namen — je kot tak izpadel iz zornega kota revolucionarne justice, vsa človekova odgovornost — **in s tem tudi pravica do življenja** — se ocenjuje s stališča kolektivne blaginje kot take. Prednost kolektivne blaginje nad osebno pomeni **pravico** kolektiva, da je neusmiljen s posameznikom, ki ga ogroža — četudi tega posameznik ni hotel. S tem je seveda posameznik skupaj s svojo subjektivnostjo načelno, avtomatično (še pred ubojem) izpadel iz kolektiva, kakor da sploh ni njegov sestavni del.

Likvidacija posameznika je bila pred takim revolucionarnim prevrednotenjem vrednot nekaj nezamisljivega. Vsekakor nekaj ne-običajnega. Tudi prej je imela kolektivna blaginja prednost pred osebno, toda sodba se je ozirala tudi na osebne vrednote in namene posameznika in sodba je bila prej javna, tožilec, zagovornik, porota itd. Neusmiljenost danes, tj. v času prevrednotenja vrednot je torej drugačne vrste: človeka, ki ga kolektiv obsodi glede na njegove ti. objektivne grehe, je mogoče **ubiti** brez sodbe, skratka, **likvidirati**.

Kdor je odgovoren za kolektivno usodo, ima pravico biti neusmiljen na tak način. In kdo je odgovoren za kolektivno usodo? Posameznik? Pač, tisti, ki kolektiva ne ogroža — tudi s svojo neusmiljenostjo ne, kajti ta neusmiljenost sploh ni **neusmiljena**, če je v interesu kolektiva! In kdo je na tak način neusmiljen, da ne ogroža kolektiv? Tisti, ki ima v rokah (je vzel v svoje roke) revolucionarno justico. Tako je krog zaprt: odgovoren

za kolektivno usodo je tisti, ki ima v rokah kolektivno justico in revolucionarna justica je v rokah tistega, ki je odgovoren in ki z njo varuje kolektivno blaginjo. Ali na kratko: odgovorni za kolektivno usodo so tisti, ki so za kolektivno usodo odgovorni. To — na tautologijo reducirano — logiko revolucionarne justice Kocbek sprejema in v tem smislu seveda tudi nosi svoj del odgovornosti za postopke, ki in kakor so se v imenu te justice izvrševali.

Tej svoji krivdi se tudi nikoli ni izmikal.

Njegov namen je bil z ene strani, da to revolucionarno justico samo utemelji kot zgodovinsko u- in opravičeno, s tem pa bi ji tudi določil meje, z druge strani pa je želel tudi znotraj revolucionarne justice vpeljati neko smiselnost in organiziranost. Šlo mu je za to, „da dobimo čimprej pregled nad nevarnimi ognjišči in da svoji revolucionarni justici predpišemo obvezen postopek“, (3) da se ne bi pobijalo tudi (po tej logiki) ne-krivih, nedolžnih ljudi kar vse vprek. Če že moramo uporabljati nasilje, potem ga uporabljajmo tako in zato, da bomo nasilje nekega dne odpravili, da se nam naše lastno nasilje ne spremeni v nasilje zavoljo nasilja, kar je po Kocbekovem mnenju bistvena značilnost fašizma.

Kocbek sprejema potrebnost likvidacij kot sredstva revolucionarne justice. V tem smislu se trudi rešiti „vprašanje pravičnih in nepravičnih likvidacij“ (4) in ugotavlja, da je to težko rešljivo vprašanje. Toda kaj je likvidacija kot taka, vprašanja same likvidacije kot take v tem času še ne postavi. Likvidacija mu pomeni surovo, a nujno sredstvo v boju zoper nasilje.

Kadar govori Kocbek iz te logike, kadar se skuša povsem identificirati z njo, mu je npr. povsem samoumevno ne le to, da je treba kapitalistični razred fizično likvidirati, temveč tudi to, da je treba takó likvidirati tudi vse tiste, ki sicer niso kapitalističnega porekla, a so zaslepljeni povezani z njimi, s tem razredom, ki je sam po sebi sicer ozka plast družbe: „Vendar tako odkritega in izoliranega nasprotnika ne najde nobena revolucija. Vsaka se mora tragično srečati z najrazličnejšimi zavezniki in jih v boju na nož tolči kot njo samo.“ (5) Tako: vse sodelavce te tenke plasti „resničnih družbenih nasprotnikov“ (6) je treba tolči na nož, tj. z njim. Ta logika je povsem samoumevno neusmiljena, to izrekajo tudi te Kocbekove besede: „Bela garda združuje sicer najraznovrstnejše ljudi, od hudodelskih do poštenih (sic!), vendar je v svojem objektivnem bistvu utelešenje zadrževalnega duha. Žal nam je zapeljanih (sic!) ljudi, vendar kot napredovalno gibanje ne moremo dopustiti, da bi nam ozir na zapeljance (sic!) mogli odvzeti ofenzivnega duha.“ (7) Tako naš ofenzivni duh se ne more ustaviti nikjer, tudi ne ob spoznanju in ob zavesti, da so nekateri ljudje zapeljani in pošteni. Treba jih je tolči tako kakor tiste, ki so (tudi subjek-

(3) Tovarišija, 44.

(4) Listina, 39.

(5) Tovarišija, 152.

(6) Prav tam.

(7) Prav tam.

tivno) krivi izdaje, kolaboracije, zakaj tudi ti, ki so pošteni, zapeljani, ki so torej subjektivno nedolžni, so objektivno „utelešenje zadrževalnega duha“. Žal ali ne žal zapeljanih ljudi, mi moramo tako ravnati — ker smo ofenzivni duh. Subjektivna nedolžnost in objektivna krivda sta se tako dokončno razšli, ali bolje: subjektivna nedolžnost se povsem izgubi v objektivni krivdi. „Zdaj se začena boj na nož. Ljudje so se začeli opredeljevati. Odpira se doba državljanske vojne.“(8) Zdaj, ko je revolucionarna logika prišla sama do sebe, je tudi mogoče in s svoje strani nujno delovanje po njenih lastnih zakonih.

Takšna je logika tega surovega časa.

Takšen je čas te surove logike.

Ob smrti dr. Marka Natlačena, ki ga je VOS likvidirala 13. 10. 1942 in ki v marsičem pomeni prelomnico v izvajanju revolucionarne justice, je VOS izdala komunike, v katerem pojasnjuje to svojo likvidacijo oziroma piše posmrtno obtožnico za Natlačena glede na njegovo „protislovensko zločinsko dejavnost“, ki je bila v tem, da je postal „vodja protinarodne reakcije na Slovenskem“ in je bil celo „vrhovni organizator vseh zločinskih podvzemov proti obstoju slovenskega naroda, ki jih je bela garda zakrivila v zadnjih mesecih“. Skratka, bil je organizator bele garde in s tem podpihovalec in direktni organizator bratomorne vojne na Slovenskem. Zato ugotavlja komunike VOS-a: „Z justifikacijo dr. Natlačena je VOS OF izvršila svojo dolžnost, ki jo je naložil slovenski narod. Slovenski narod, ki v interesu uspešne borbe proti okupatorju mora braniti svojo v težkih bojih in trpljenju skovano enotnost, bo tudi v bodoče neusmiljeno kaznoval vse tiste izvrške slovenskega imena, ki bi nadaljevali s podžiganjem in razplamtevanjem državljanske vojne med Slovenci v korist okupatorja.“(9) Natlačen je bil po revolucionarni logiki izvršek slovenskega imena, izvršek, do katerega je revolucionarna justica morala biti neusmiljena, kakor bo neusmiljena tudi do vseh drugih takšnih izvrškov. Likvidacija takega izvrška je **dolžnost**, ki jo narekuje revolucionarni justici slovenski narod! Neusmiljenost likvidacij je dolžnost sama.

Kardelj je ta dogodek označil takole: „Kakor ste že gotovo na svojo veliko veselje izvedeli, je danes naša VOS likvidirala Natlačena star., a mlajši je bil laže ranjen. Lahko si mislite, da sem prav pošteno razveseljen, ko so me nekaj ur po mojem prihodu obvestili o tem dogodku.“(10)

Kocbekovo premišljanje ob tej likvidaciji pa je dvojno, celo trojno. Pod oznako „Prvo premišljevanje“ premišlja na revolucionaren način o revolucionarnem pravu. Ugotavlja: „V Natlačenovi likvidaciji doživljam zakonito porajanje novega prava, revolucionarnega prava in občutka za novo

(8) Tovarišija, 153.

(9) Glej: Dokumenti o ljudski revoluciji v Sloveniji, Knjiga III, str. 369, dok. 147, izdal Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Ljubljana 1966.

(10) Prav tam, dok. 145, str. 363—364.

pravico, ki se bo razodela v tej zgodovinski dobi.“(11) Likvidacija Natlačena je bila kot revolucionaren akt uzakonjena v revolucionarnem pravu samem. Je bila zakonita. In je bila dolžnost. Še več, njen pomen da je bil tudi vzgojen: kot taka je likvidacija zbujala v ljudeh občutek za novo pravico; ljudje se bodo navadili in se **morajo** navaditi na novi način mišljenja, na novo pravico, na to, česar še včeraj ni bilo: „Konkretna oblika prava, ki se je izoblikovala zadnje stoletje in smo jo do zdaj uporabljali, ne ustreza več novim nagibom in zahtevam občutka za pravico, ki pripravlja novo dobo zgodovine.“ Nova doba mora staro negirati v vseh pogledih: „Novi občutek za pravico si išče novih oblik, našel si jih bo s silo, ki edina odpira nova razdobja v človeškem razvoju. Z drugimi besedami: v takem spreminjanju je najvišja instanca le revolucionarno dejanje.“(12) Kaj to pomeni? Da je najvišja instanca revolucionarnega dejanja revolucionarno dejanje samo — če je pač najvišja instanca revolucionarno dejanje. Ali z drugimi besedami: revolucionarno dejanje je temelj samega sebe, druge utemeljitve nimata, namreč zunaj samega sebe.

Toda kakšne morejo biti posledice tako pojmovanega revolucionarnega prava? Kocbek je v svojem „Drugem premišljevanju“ skoraj vizionarno zapisal: „naše življenje bo postajalo iz dneva v dan bolj politično. Naše življenje se bo neizprosno politiziralo. Politiziralo se bo na zunan in na znotraj, politično bo postalo vse ustvarjanje in ocenjevanje, tudi tista človeška dejavnost, ki je daleč od politike, bo nujno dobila političen predznak. Politična totalizacija, ki se je začela s to vojno, se bo torej nadaljevala in postala še neizprosnejša.“(13) Kocbek je zdaj uvidel konsekvence revolucionarnega prava, celo v prihodnosti jih je videl, vendar se sam svojemu revolucionarnemu pojmovanju moralnosti dejanja revolucionarne volje ni mogel odpovedati. V času, ko narod bije boj na življenje in smrt, ni videl drugega izhoda kakor ravnanje po tej revolucionarni logiki. Čas vojne ni čas usmiljenja. V takih kritičnih dobah se „nihče ne more ogniti alternativni: ali si do spora med novim in starim redom razpoložen pozitivno ali negativno.“ Eno ali drugo, tretjega ne more biti: „Ta alternativa je tako stroga, da je vsak omahljivec nujno označen za negativno razpoloženega občana.“ Ta stroga alternativa je nekega dne tudi Kocbeka označila za omahljivca in ga že s tem — zavrgla. Namreč stroga alternativa revolucionarne logike.

Tako v svojem prvem kakor v drugem premišljevanju ob Natlačenovi likvidaciji se Kocbek izrecno trudi, da bi likvidacijo utemeljil v revolucionarnem pravu in revolucionarno pravo samo kot tako. In ko je še ugotovil, da se logika revolucionarnega prava v bistvu ne razlikuje od krščanskega gledanja, od gledanja katoliške ideologije, je bilo videti, da si je stvar pojasnil in opravičil, češ, da je „v skladu s krščanskimi resnicami ugotovitev, da more kolektivno pravo dobiti prednost pred individualnim pravom vselej

(11) Tovarišija, str. 210.

(12) Prav tam.

(13) Tovarišija, str. 211—212.

takrat, kadar okoliščine neogibno narekujejo, da se napredni in univerzalni cilji ter njihove pridobitve zavarujejo.“(14) V tej misli je Kocbek eksplicitno **bistveno** sorodnost krščanstva in marksizma oziroma temelj nihilistične revolucionarne volje, nihilistične, ker negira posameznika, svetost in nedotakljivost njegovega življenja — v imenu zveličanja človeštva. Na nebu ali zemlji. Revolucionarna volja sama temelji v naravnosti in dejavnosti krščanskega človeka h **gotovosti** zveličanja. Človek 20. stol. prevzema to krščansko misel, toda „zveličanje“, ki mu sledi, ni onstransko, temveč tostransko. In pot do nje ne pelje prek izprošene božje milosti, temveč prek vzpostavitve samo-gotovosti samega sebe prek totalnega samorazvoja vseh bistvenih zmožnosti človeka kot subjekta. Če je zveličanje v krščanskem smislu predvsem **izprošeni dar** božje milosti, pa je zveličanje v smislu revolucionarne volje **izključno** delo človeka kot subjekta samega, ali bolje: delo pravilno računajoče in re-agirajoče revolucionarne volje do svoje samo-volje kot iz sebe in na sebe nanašajoče se bitnosti.

Vendarle pa Kocbeka ob Natlačenovi smrti ne navdaja veselje kakor Kardelja, nasprotno, to smrt celo imenuje „tragično smrť.“(15) Vprašanje je, zakaj vidi Kocbek Natlačenove smrt kot tragičen dogodek, Kardelj pa kot veselega?

Odgovor na to vprašanje nakazuje že njegov dnevniški zapis čez dva dni: „Politični stavki, ki sem jih predvčerajšnjim zapisal, se mi zdijo tudi danes pravilni, vendar čutim potrebo, da bi njihovo mrzlo preprostost dopolnil z drobnim, toplim bogastvom izkustva.“(16) Takó: stavki, ki smo jih obravnavali prej in ki opisujejo revolucionarno logiko, so **pravilni** — ni jih mogoče negirati! — toda njihova jasnost in samoumevnost je **mrzla preprostost**. Ali z drugimi besedami: poleg mrzle preprostosti in samoumevnosti revolucionarne logike obstaja še nekaj, kar je človeško toplo, neka dimenzija pač, ki je mrzla preprostost pravilne revolucionarne logike ne zajema. Mar je mogoče o smrti katerega koli človeka govoriti na tako preprost, mrzel, stvaren, statističen način — brez neke topline, brez neke pomisli o tragičnosti človeškega življenja kot takega?

Ko je Kocbek ujel razliko med mrzlo preprostostjo revolucionarne logike in toplim bogastvom človeškega izkustva, je tudi njegovo premišljanje o smrti in revoluciji postalo razporno: sprejema tako revolucionarno logiko kakor smrt kot tragičen dogodek človeškega življenja. Ne negira ne enega ne drugega. Ne negira enega na račun drugega. Ne reducira enega gledanja na drugo. Odtlej, verjetno, je postal „cokla revoluciji“. Nikakor ni mogel z mrzlo preprostostjo in samoumevnostjo sprejemati likvidacij, ki jih je predlagala revolucionarna volja kot samoumevno in brez-pogojno nujne.

(14) Prav tam.

(15) Tovarišija, str. 210.

(Sledi)

Okrožnica za september-oktober 1987.

Tabor začenja novo poslovno dobo z vstopom v 31. leto svojega obstoja. Organizacija bo nadaljevala svoje delo s svojimi sejami, sestanki, posveti, s prireditvami in izvedbami letnih občnih zborov. Najvažnejša prireditev pa je seveda spomladanska žalna komemoracija v spomin in počastitev vseh žrtev komunističnega nasilja, posebno domobrancev. Mislimo že sedaj na to, da bodo te javne manifestacije v vsakem pogledu na višku.

Že v preteklem letu so se pojavile izredne zadeve, katere mora organizacija reševati v tej poslovni dobi.

Ena izmed teh izrednih zadev je sodni postopek v Angliji proti Nigel Wattsu in grofu Tolstoj, ki ga je sprožil Lord Adlington, predsednik znamenitega učnega zavoda Winchester College. Kako je prišlo do tega in v koliko ta proces zadeva nas Slovence?

Grof Tolstoj je lansko leto napisal prijatelju N. Wattsu — na njegovo prošnjo — kratek izvleček iz nekaterih poglavij svoje knjige „Minister and Massacres“. Tam je omenjeno, da je MacMillan, tedanji britanski „Minister resident v Italiji“ obiskal maja meseca 1945 generala Tobija Lova, sedanjega Lorda Adlingtona, poveljnika 5. korpusa angleške armade v Celovcu. V naslednjih dneh je bilo vrnjenih 40.000 Kozakov, ruskih emigrantov iz prve svetovne vojne, na tisoče Jugoslovancev, med njimi 12.000 domobrancev in na stotine civilistov.

To poročilo je N. Watts razmnožil in razposlal po Angliji na tisoče izvodov pod naslovom „War crime and Wardenship of Winchester College.“

Centralna misel je: Lord Adlington ni primerna oseba za prezidenta te visoke ustanove, ker je obremenjen z vojnimi zločini.

Lord Adlington sedaj toži N. Watts in tudi Tolstoja, ki je sam zahteval pozicijo toženca, ker je vendar on napisal, kar je Watts razposiljal.

Tako nas Tolstoj sedaj prosi, da bi vse narodne skupine zbirale denar za ta proces, ker on in Watts finančno ne bosta zmogla. Denar naj bi se stekal v ustanovi „Forcible repatriation defense fund“. Za nas naj bi bilo to zbirališče Toronto ali Cleveland. Vsaka narodna skupina naj imenuje svojega delegata v to ustanovo, ki bo skupno z drugimi odločala o uporabi fonda. Bodo težave pri nabiranju denarja zaradi velikega nezaupanja Slovencev do Angležev. Vendar pomislimo, da je še vedno veliko poštenih ljudi v Angliji, kot na primer N. Watts in angleški oficirji, ki se še vedno javljajo Tolstoj kot priče. Ne pozabimo, kako veliko uslugo je storil grof Tolstoj — tujec nam Slovencem —, ko toliko piše o nas v svoji knjigi. Zasliševal je naše borec kot priče o pokolu v Kočevju, Teharjih in drugod.

To je edinstvena prilika, da se pred svetom odkrije resnica, razgalijo zlobne intrige komunistov in njihovih pomočnikov, krivcev domobranskega pokola, kajti vsa tajna poročila bodo čitana v procesu.

Ta okrožnica je tudi prošnja do vas: nabirajte denar!

Želim vam vsem veliko uspeha!

Bog — Narod — Domovina!

Vdane pozdrave vsem,

Ludvik Kolman

V arhivu konzorcija revije Tabor smo našli dve sliki, ki so last soborca Jožeta Sladiča iz ZDA, ki jih sedaj prinašamo:

PRVA SLIKA: Velikonočno jutro 1943 v Dol. Brezovici pri št. Jerneju na Dolenjskem. Na sliki so od leve na desno: Jožef Turk iz Prekope, Jožef Turk (starovški) iz Stare vasi in junaški mitraljezec Lojze Kern iz Gorenje vasi pri Šmarjeti. Vsi trije so bili ubiti po vojni. Bili su junaki in so vredni našega spomina.

DRUGA SLIKA: št. Vid — Stična, julij 1944. Izvidnica Meničaninovega bataljona ob pregledu položaja, ki sta jo vodila Kompara in Sladič. Pod drevesi in kapelico je bil partizanski bunker. Na konju z belo liso na glavi je nadporočnik Franjo Kompara, prvi poveljnik vaške straže v št. Joštu nad Vrhniko 1942. Ta konj "Bram" je bil Dakijev, ki ga je zaplenil poročnik Jože Sladič v žužemberku, ko je bil uničen partizanski bataljon. Na drugem konju je lastnik te slike soborec Jože Sladič.

Okrožnica za december, 1987.

Glavnemu odboru, članom in dragim soborcem!

Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji, ki so blage volje. To je pesem, o kateri vemo, da so jo angeli prepevali nad betlehemskimi griči, ob rojstvu božjega Sina. S to pesmijo slavijo Stvarnika in nam zemljanom želijo miru, ki ga svet ne more dati. Mir, ki ga nam voščijo angeli je dar, ki ga naklanja Stvarnik človeštvu v počastitev rojstva svojega Sina.

Tudi jaz Vam vsem in Vašim dragim iz vsega srca želim, da srečno obhajate ta božič in še mnogo bodočih v miru, ljubezni in zadovoljstvu. Zelim Vam tudi zdravlja, ki je pogoj miru in sreče.

Jezus je prinesel mir na zemljo, toda skrb za ohranitev miru je naložil nam. Največji motilec miru in nasprotnik vsega božjega je komunizem. Ne pozabimo, da smo ostali živi zato, da stojimo v prvi liniji armade, ki se bori za slavo božjo in tako za mir in srečo in dostojanstvo človeštva. Priporočajmo se pokojnim domobrancem za pomoč v borbi proti vsem silam, ki rušijo mir, svobodo in srečo človeka — posebno za našo domovino, da bi spet v svobodi obhajala vesel božič.

V tem smislu obhajamo praznik krščanskega miru. Posebej se spominimo druge obletnice smrti našega dolgoletnega bivšega predsednika Franca Gruma.

Bog, Narod, Domovina!

Vdani

Ludvik Kolman

T. N.

Kanalski otoki pod nemško okupacijo

Uvod

Leta 1965 ob petindvajsetletnici nemške zasedbe kanalskih otokov, ki se je pričela 30. junija leta 1940, sta se posvetovalni zbornici otokov Jersey in Guernsey obenem z upravama otokov Alderney in Sark odločili, da je treba zapisati uradno zgodovino dogodkov na otokih pod nemško okupacijo.

Naloga je bila zaupana zgodovinarju dr. Charlesu Cruickshanku, ki je dobil za to vsa potrebna pooblastila in vso potrebno pomoč, obenem pa tudi popolnoma proste roke, da zapiše dejstva takšna, kakršna je odkril v arhivih. Cruickshank se je v svojem delu tesno naslanjal na Imperialni vojni muzej v Londonu.

Tako torej je nastala knjiga z naslovom: „The German Occupation of the Channel Island“ in podnaslovom: „The Official History of the Occupation Years“. (Nemška okupacija Kanalskih otokov. Uradna zgodovina okupacijskih let.)

Knjigo je založila založba The Guernsey Press Co. Ltd. in je izšla maja leta 1975, kasneje pa je doživela še vsaj štiri naklade.

Dr. Cruickshank že v uvodu ugotavlja, da predstavlja nemška zasedba kanalskih otokov iz celotne perspektive druge svetovne vojne samo manjšo epizodo, da pa so se ljudje na otokih pod nemško okupacijo znašli pred točno istimi problemi, s katerimi so se spoprijemali tudi ljudje v drugih zasedenih deželah Evrope: do kolike mere je možna in dopustna kolaboracija s sovražnikom; ali naj bo organiziran odpor; ali naj se prično sabotažne akcije; kako preživeti izolacijo; kako zagotoviti čimbolj normalno življenje prebivalstva; kako zagotoviti čim višjo mero blaginje in slednjič tudi, kako vzdrževati moralo spričo takratnih bliskovitih zmag Hitlerjeve vojske in le meglenih možnosti, da bodo otoki sploh še kdaj spet osvobojeni.

Za Hitlerjevo Nemčijo pa je predstavljala zasedba teh otokov še poseben uspeh. Predvsem seveda, ker je zdaj nemška vojska stala na BRITANSKIH tleh in pa, ker je nemška civilna in vojaška uprava upala, da bo med zasedbo teh otokov odkrila najboljši način, kako se bo dalo nekoč upravljati zasedeno Anglijo samo. V poletju leta 1940 je bila namreč nemška zasedba Anglije veliko več kot navadna fantazija.

Prav v tem pa je bila najbrž zagrešena prva napaka nemških strategov: niso namreč nikdar doumeli ne zapletenih odnosov med temi otoki in londonsko vlado, še manj pa dejstva, da kanalski otoki za takratno Veliko Britanijo niso predstavljali nikakršne strateške vrednosti in važnosti in pri načrtih za obrambo otoka sploh niso bili upoštevani.

Nemška vojna uprava je bila prav nasprotnega mnenja, zato je zasedene otoke prekomerno utrdila in oborožila, poleg tega pa vzdrževala na njih ves čas vojne eno celo divizijo pehote, ki bi jo bilo mogoče s pridom uporabiti kje drugje, zlasti seveda po zavezniškem vdoru v Normandijo.

V tem nenavadnem okviru torej so se odigrali dogodki na zasedenih otokih: na eni strani skoraj popolna brezbržnost londonske vlade do usode otočanov (osvojenji so bili šele 9. maja 1945, se pravi šele, ko je bila vojna končana in nič prej), na drugi pa zagrizena odločenost nemškega poveljstva, da za vsako ceno obdrži ta kos angleške zemlje in prepreči, da bi se spremenil v mostišče za zavezniški vdor v Hitlerjevo Evropo.

Dr. Cruickshank se je pri svojem delu posluževal v prvi vrsti uradnih arhivov, ki jih je našel na samih otokih, arhivov britanskega zunanjega ministrstva (Public Record Office), arhivov britanskega obrambnega ministrstva in zaplenjenih nemških dokumentov, ki so zdaj v arhivu Ameriške zgodovinske zveze.

Zgodovinsko ozadje

Od devetega stoletja naprej so bili kanalski otoki posest vojvodov Normandijskih. Ko je najslavnejši med njimi, William, leta 1066 postal kralj Anglije, je v to svoje kraljestvo vključil tudi te otoke. In čeprav je angleška krona v stoletjih, ki so sledila, izgubila vse svoje posesti na evropski celini, so ti otoki vztrajno izkazovali lojalnost do britanske krone. Ta lojalnost se je obdržala do današnjega dne in to kljub močnim sledem francoske dediščine na otokih.

Ko govorimo o kanalskih otokih, imamo v mislih predvsem štiri najpomembnejše: Jersey, Guernsey, Alderney in Sark. Zaliv med Bretonske in Normandijo, kjer ti otoki leže, je namreč posejan s celo vrsto še manjših otokov, ki pa so po večini nenaseljeni. Od štirih glavnih je največji Jersey, ki zavzema okrog 210 kvadratnih kilometrov in ima 50 tisoč prebivalcev; Guernsey s 64 kvadratnih kilometrov in 40 tisoč prebivalci; Alderney, ki ima 13 kvadratnih kilometrov in okrog 1500 prebivalcev in na koncu Sark, sedem kvadratnih kilometrov in 600 prebivalcev.

Skupno torej okrog 290 kvadratnih kilometrov ozemlja in 92 tisoč ljudi.

Politična uprava otokov je v rokah dveh glavarstev (bailiwick); v prvem je otok Jersey, v drugem pa Guernsey, Alderney in Sark. Oba glavarja imenuje britanski kralj. To pa je v resnici tudi edina direktna funkcija londonske vlade v odnosih do kanalskih otokov. V času med obema vojnama, so namreč razvili edinstveno stopnjo avtonomije, ki jih je postavljala nekam med britanske dominione (vendar brez kakršnihkoli mednarodnih stikov ali obveznosti) in kolonije, vendar brez tipične kolonialne odvisnosti. Otok, ali bolje rečeno: otoček Sark, na primer, je vselej bil in je še danes dedno gospodarstvo, se pravi lastništvo ene same družine, ki pa je upravno vezana na glavarstvo na Guernseyu.

Pri vodenju vsakodnevnih poslov pomagata obema glavarjema sveta

na otokih Jersey in Guernsey. Ti pravni svétniki so izvoljeni, ne morejo pa biti trgovci z alkoholom, gostilničarji ali — katoličani. (Tu se seveda izkazuje stroga protestantska dediščina.)

To je toliko bolj zanimivo, ker sta obe glavarstvi razdeljeni na „fare“, kjer o verskih zadevah odloča „rektor“, v svetnih pa „constable“, kar bi mogli svobodno prevesti z izrazom „stražmojster“. Tu, v krajevni upravi, pa se tudi najmočnejše izkazuje francoska politična in kulturna dediščina. V upravljanju teh far se namreč pojavljajo tudi funkcije, kot na primer „Centeniers“, nekakšni častni policisti; „Procureurs de Bien Publique“, javni svétniki, ali če uporabimo arhaični prevod — čuvarji javnega blaga; „Vingteniers“, ki so pobirali obvezne prispevke za vzdrževanje cerkve, in slednjič „Almoners“, najbrž nekakšni „socialni delavci“, ki so skrbeli za reveže.

Obe glavarstvi sta imeli v času med obema vojnama tudi lastni ustavi ki sta bili kljub povezavi z britansko ustavo „sui generis“, se pravi „nekaj posebnega“ in sta urejevali tudi delovanje sodišč na otokih.

V gospodarskem pogledu so bili otoki v času pred drugo svetovno vojno povsem odvisni od kmetijstva, vrtnarstva in turizma. Glavni kmetijski pridelek je krompir, svetovno znana pa je Jersey govedo. V pogledu trgovine so imeli otoki enega samega dobavitelja in enega samega odjemaleca: Veliko Britanijo. Tja so pošiljali cvetje, zelenjavo in živino in od tam so prejeli vse potrebno potrošniško blago.

To torej bi bil površen pregled položaja na otokih na pragu druge svetovne vojne. Politično in čustveno del Velike Britanije, a vendarle njen izolirani, odvojeni del z neko povsem samosvojo tradicijo in upravo; spričo Hitlerjeve vojaške sile v resnici brez kakršnekoli obrambe, toliko bolj, ker so bili za obrambo britanskih otokov na samem začetku označeni kot brez vsake stratske vrednosti in pomembnosti.

V tem okviru torej, ki ga nemška zasedbena oblast ni nikoli do kraja razumela, je treba presojati dogodke na teh otokih med drugo svetovno vojno.

Na pragu dogodkov

Ti nenavadni, skoraj bi lahko rekli neurejeni odnosi med kanalskimi otoki in matičnim angleškim otokom, so pripeljali do zmede in negotovosti v zadnjih dneh avgusta in prvih dneh septembra leta 1939, ko je postalo jasno, da je vojna s Hitlerjevo Nemčijo neizbežna. Londonska vlada je v tej zmedi na otoke sploh pozabila in obe glavarstvi sta na svojo roko mobilizirali otoško Narodno gardo. Odlok je bil izdan 1. septembra 1939 in obvezniki so se morali prijaviti naslednji dan.

V smislu obstoječih avtonomističnih zakonov in predpisov so bili pripadniki otoške Narodne garde izvzeti od obveznosti, služiti v britanski vojski, toda ta izjema je bila pač del otoške tradicije. Leta 1939 pa sta se obe otoški zbornici zavedali povsem novega položaja in sta že 16. septem-

bra sprejeli resolucijo, v kateri izražata neomažno zvestobo britanski kroni (...au trone d'Angleterre... resolucija je pisana v francoščini!) in stavljata moštvo otoške milice na voljo poveljstvu britanskih oboroženih sil.

V resnici so mnogi moški od vsega začetka pričeli odhajati v London na lastno pest in se tam pripravljati za službo v britanski vojski. Vlada sama je slednjič v svojih razpravljanjih le prišla tudi do kanalskih otokov ter je 20. maja leta 1940 sprejela poseben zakon, ki se je nanašal na vojne obveznike na kanalskih otokih. Tudi ta zakon priznava izreden položaj otokov v odnosih z londonsko vlado in priznava, da je službovanje otočanov v britanski vojski pogojeno z že omenjeno resolucijo, ki sta jo sprejeli obe otoški zbornici, in s katero sta se odpovedali tradicionalni izvenzetosti od službe v britanskih oboroženih silah.

Toda pomisleki v parlamentu so ostali in tako je bil 26. junija 1940 formuliran in sprejet dokončni zakon „projet de Loi“, s katerim je bilo dokončno urejeno vprašanje službovanja otočanov v britanski vojski.

Medtem seveda je potekala mobilizacija in organizacija Narodne garde na otokih. Spričo popolne zmede v Londonu in ob pomanjkanju kakršnihkoli navodil, je ostala otoška Narodna garda v glavnem samo na papirju in ni igrala nobene vloge v razvoju dogodkov. 28. junija leta 1940 je namreč na otoke stopila nemška vojska.

Zmešnjava zadnjih dni pred prihodom nemške vojske je toliko manj razumljiva, ker bi bilo seveda napačno misliti, da se britanske oblasti niso zavedale, da se bliža nova evropska, ali celo svetovna vojna. Minhenскому sporazumu, ki ga je podpisal Chamberlain, površni zgodovinarji pripisujejo samo katastrofalne posledice; v resnici je bil samo obupen, zadnji poskus, ki naj bi za ceno (po mnenju zahodnih državnikov) itak na smrt obsojenih držav pridobil nekaj časa za organiziranje učinkovitejše obrambe pred Hitlerjevo vojsko.

Toda že tri mesece PRED Minhenom je britanska vlada sporočila otoški upravi, naj pripravi seznam stvari, opreme, zalog itd., ki bi ji bile potrebne za slučaj vojne. Sporočilo je imelo nujno pripombo, naj ostane tajno, da ne bi prebivalstva prevzela panika. Prav tako so bile postopoma uvedene vse varnostne mere, ki so veljale tudi na samem angleškem otoku; namreč delna zatemnitev, zasenčenje luči na ribiških in turističnih ladjah; zasenčenje obilnih svetilnikov, da ne bi služili sovražnim letalom kot referenčne točke; izvedena je bila registracija radijskih sprejemnikov in oddajnikov; lastniki golobov-poštarijev ali golobov-tekmovalcev so morali vnaprej prijaviti vse svoje „polete“, policija je dobila pooblastilo, da nabirka kjerkoli na obali mivko in z njo napolni vreče za zaščito določenih objektov na otokih in slednjič je bila tudi prepovedana vožnja z avtomobili od polnoči do petih zjutraj, zlasti še ob obali.

Vzporedno s temi tehničnimi pripravami so potekale priprave za prekrbo prebivalstva s hrano. Britansko prehrabno ministrstvo je sporočilo otoški upravi, da bi bilo pametno in primerno, če si ustvari določeno re-

zervo najosnovnejše hrane, istočasno pa tudi zviša produkcijo hrane kot take. Uprava na Jerseyu je odgovorila, da so njene zaloge zadostne in da zato ni potrebno kakršnokoli zvišanje produkcije; uprava na Guernseyu pa je bila mnenja, da bi povečanje površine orne zemlje prizadelo kmetijstvo, odnosno živinorejo, s čemer bi bila v resnici znižana produkcija mleka, masla, sira in tudi mesa. Samo nekaj let kasneje se je ta osnovna napaka kruto maščevala nad otočani. Končni rezultat teh prizadevanj londonske vlade je bil le v tem, da je bila na otokih racionirana poraba bencina, premoga, nafte in drv.

Bolj prizadevne, vendar nič bolj uspešne so bile vojaške oblasti. Vojaško poveljstvo na Jerseyu je takoj ob izbruhu sovražnosti septembra 1939 poslalo obrambnemu ministrstvu v London nujno prošnjo za dobavo dveh obalnih topov, štirih proti-letalskih topov in dvanajst težkih strojnic. Vojno ministrstvo te prošnje ni bilo nič kaj veselo in nekdo je nanjo pripisal: morda bi kazalo tem ljudem dopovedati, da bi stroški za vse to orožje znesli okrog 40 tisoč funtov (okrog 120 tisoč takratnih dolarjev) in da se bo to poznalo pri njihovem dohodninskem davku.

Uradni odgovor je samo navajal, da ni mogoče misliti, da bi moglo biti to orožje dostavljeno pred avgustom leta 1940. Možnost nemškega napada naj bi bila takrat zelo majhna (po mnenju obrambnega ministrstva); zato je treba vse razpoložljivo orožje dostaviti na druga bolj ogrožena področja...

Vojaški poveljnik Jerseya je oktobra 1939 po temeljitem premisleku prišel do istega spoznanja in je umaknil prošnjo za vse orožje, razen težke strojnice; obrambno ministrstvo je spet obljubilo, da bodo dostavljene avgusta leta 1940.

Podobno se je godilo vojaškemu poveljniku na Guernseyu. Ta je zaprosil za eno celo baterijo obalnega in protiletalskega orožja, kakor tudi za četo pehote, skupno okrog 270 mož. Odgovor iz Londona je bil isti: nobene dobave pred avgustom leta 1940.

Še bolj očitna je ta izolacija postala, ko so bili v London poleti leta 1939 poslani višji predstavniki gasilske organizacije na otokih in drugi civilni funkcionarji, ki so pod nadzorstvom častnikov britanske obalne straže opravili seminar za protiletalsko zaščito. O tem so seveda razpravljali že prej v okviru obeh otoških uprav in takrat je bil zavržen predlog, naj bi se otoki povezali s francoskim protiletalskim alarmnim sistemom. Predlog se jim je zdel predrag, odnosno zdelo se jim je, da bo povezava z britanskim sistemom cenejša. No, v Londonu na seminarju se je pokazalo, da kanalski otoki sploh niso bili vključeni v britanski protiletalski alarmni sistem.

Tista stoletna lojalnost „au trone d'Angleterre“ je zdaj še enkrat prišla do izraza: kljub vsem tem ugotovitvam in izkušnjam namreč so se otočani odločili, da ONI prispevajo za obrambo imperija, če se že ta zanje ne briga. Zviša so dohodninski davek in zbrali „za obrambo domovine“ sto tisoč funtov. Londonski Times je ob tem zapisal, da bi mo-

ralo prebivalstvo angleškega otočja zbrati 118 MILIJONOV funtov, da bi prispevalo v isti meri kot kanalski otoki, čeprav so bili ti v vojaškem pogledu očitno prepuščeni svoji usodi.

Ko je bila torej napravljena odločitev, da kanalski otoki ne predstavljajo nobene strateške vrednosti za Veliko Britanijo odnosno njeno obrambo, je nujno sledila druga ugotovitev, da tudi obramba otokov nima nobenega smisla. Britanske oblasti so bile prepričane, da bodo kanalski otoki predstavljali samo gospodarsko breme za Nemčijo, če se bo odločila, da jih zasede, zato bi bilo popolnoma nesmiselno, izpostavljati prebivalstvo grozotam vojne in posledicam nasilne okupacije.

Z vojaškega stališča bi bilo res mogoče govoriti, da bi otoki lahko služili kot baza za nemške torpedovke, ki bi lahko napadale ladje v Kanalu ali celo britansko južno obalo, toda, ker bi zasedba otokov skoraj gotovo sledila zasedbi vse Normandije in Bretonske, bi tudi pomembnost teh oporišč postala dvomljiva.

Druga omembe vredna točka je bilo vprašanje telefonskega kabla med Francijo in otoki. Ta kabel bi seveda olajšaval nemške komunikacije, ker pa je bila njegova lokacija natančno določena, je bilo tudi zagotovljeno, da bi se ga dalo v slučaju potrebe hitro in učinkovito pretrgati.

O vsem tem so pred zasedbo razpravljali civilni in vojaški upravniki otokov in slednjič je bilo na nasvet vojakov in kljub pomislekom civilistov sprejeto načelo, da je v interesu prebivalstva, da civilna uprava ostane na mestu tudi v slučaju nemške zasedbe otokov. Britanska civilna in vojaška uprava na kanalskih otokih se je torej 10. junija 1940 odločila, da je KOLABORACIJA z nemško zasedbeno oblastjo v najboljšem interesu prebivalstva kanalskih otokov.

Vse te odločitve so bile potrjene na seji britanskega Glavnega stana 15. junija 1940, po kateri je vojno ministrstvo sporočilo upravi otokov, da ima popolnoma svobodne roke pri odločanju, posebej še v vprašanju, katere objekte naj uniči, da ne pridejo v roke nemški vojski.

Medtem je seveda prišlo do popolnega zloma francoske vojske in britansko poveljstvo je nujno zaprosilo otoško upravo, naj sodeluje pri evakuaciji zavezniških čet s področja pri St. Malo. Uprava na Jerseyu je takoj mobilizirala vse zasebne jahte in motorne čolne ter jih poslala v St. Malo, odkoder so pričele prevažati vojaštvo na transportne ladje zasedrane ob obali. Vse jahte so se srečno vrnile.

S padcem Normandije je postalo jasno, da je potrebna tudi evakuacija vsega britanskega vojaštva na otokih kljub njegovi maloštevilnosti. Otoki so bili prepuščeni svoji usodi.

Logična posledica odločitve, da so otoki prepuščeni svoji usodi, je bila seveda naslednja odločitev, da jih je treba povsem demilitarizirati. Vse maloštevilno vojaštvo je bilo odpravljeno v Anglijo, kar je seveda povzročilo velik preplah med njihovimi družinami, ki so ostale na otokih. Prav tako so bili odpremljeni preko Kanala vsi vojni obvezniki, medtem ko je bila otoška milica razpuščena in so možje vrnili orožje.

Uradno je bila odločitev, da so otoki prepuščeni svoji usodi, sporočena otoški upravi s posebno poslanico, ki jo je podpisal kralj George. Kralj se v tej poslanici zahvaljuje otočanom za tradicionalno zvestobo; sporoča, da je demilitarizacija potrebna iz strateških razlogov in obljublja, da bo napočil dan, ko bo odločnost britanskega naroda poplačana s krono zmage.

Sledila je ena tistih zmešnjav, ki so jih, tako se vsaj zdi iz perspektive osemdesetih let, demokratične države nekako navajene, saj se ponavljajo druga za drugo. Razvila se je namreč debata, ali naj zunanje ministrstvo obvesti nemško vlado, da so otoki demilitarizirani. Vsi znaki so namreč kazali, da je nemško poveljstvo iz istih razlogov, iz katerih so se zdeli otoki pomembni Nemčiji, živel v prepričanju, da jih bo Britanija branila do zadnjega. Navsezadnje — šlo je vendar za prestiž.

Toda Britanci se na to niso ozirali, niso pa tudi obvestili nemškega poveljstva, da so otoki brez vsake obrambe. Rezultat je bil katastrofalen: Luftwaffe je otoke 28. junija napadlo z vso sebi lastno brutalnostjo. Otoška uprava je med samim napadom v telefonskem razgovoru z zunanjim ministrstvom v Londonu rotila vlado, naj vendar objavi, da so otoki brez vsake obrambe. Vlada se je zganila šele dva dni kasneje ter je s posredovanjem ameriškega veleposlanika Josepha Kennedyja (Združene države so bile takrat še nevtralne), obvestil nemško vlado o resničnem položaju na otokih.

Debata o vprašanju, zakaj vlada ni pravočasno objavila demilitarizacije, še danes ni zaključena. Funkcionarji zunanjega ministrstva so ves čas trdili, da so bili prepričani, da bo nemška obveščevalna služba sama izvolala to odločitev britanske vlade, kar pa se očitno ni zgodilo. Druga verzija navaja, da je bil potreben čas za uničenje podmorskih kablov, ki so vezali otoke s celino. Takojšnja objava demilitarizacije bi najbrž pomenila tudi takojšnji prihod nemške vojske in kabli bi morda ostali neuničeni. Toda vse to so ugibanja, ena nerešena uganka več.

Ko je tako padla vsaj načelna odločitev, naj bodo otoki v vojaškem pogledu prepuščeni svoji usodi, so oblasti načele drugo vprašanje: evakuacija. Predvsem je seveda bilo treba odločiti, kdo naj zapusti otoke in kam naj se poda. Zdelo se je primerno, da odidejo otroci in ženske, nekateri politična izpostavljeni ljudje, peščica Židov, ki je živela na otokih in pa vojni obvezniki.

Londonška vlada je pri tem tudi kljub splošni zmešnjavi poskrbela za tisto najbolj „praktično“ plat celotnega vprašanja: stroške evakuacije bodo morali nositi otočani sami. Z drugo, politično veliko bolj pomembno odločitvijo je vlada odredila svojim civilnim predstavnikom na otokih, **NAJ OSTANEJO NA SVOJIH POLOŽAJIH** in poskrbijo, da bo življenje otočanov pod nemško okupacijo, ki se je zdaj zdela neizbežna, čimbolj normalno. Vojaški predstavniki so otoke seveda zapustili. Vsi civilni predstavniki so vladno odredbo sprejeli brez ugovora, odločeni da z dobrim zgledom vplivajo na prebivalstvo v težkih dneh, ki so se bližali.

Ko je bil objavljen načrt za delno evakuacijo, se je ljudi polastila panika. Sodobni viri jo grafično opisujejo v člankih in zasebnih pismih. Edina izjema je bil otok Sark, kjer je „La Dame“, se pravi gospa Hathaway, katere last je bil otok, z zdravo pametjo in hladnim razumom preprečila paniko in dosegla, da z otoka ni odšel nihče.

Evakuirance so z ladjami prepeljali najprej v južno angleško pristanišče Plymouth, od tam pa v razne kraje v okrožjih Lancashire in Yorkshire, pa tudi na škotsko. S časom so se povezali med seboj v nekakšno begunsko skupnost, kar je trajalo do konca vojne.

Z opravljeno evakuacijo so se civilni oblastniki na otokih lotili nasednje naloge: pripraviti ljudi na prihod nemške vojske in zaščititi njihove interese. Predvsem se jim je zdela potrebna neka administrativna sprememba; zato so za začasno upravo otokov formirali novo administracijo. Na otoku Jersey je bil formiran Vrhovni svet, na otoku Guernsey pa Nadzorni odbor. Odločeno je bilo, da se bosta ta dva odbora predstavila nemški vojski kot najvišja otoška avtoriteta in da bosta onadva imela izključno stike z nemško okupacijsko oblastjo. Zdelo se jim je namreč primerneje, da vse spremembe, do katerih bo brez dvoma prišlo, ljudem sporoča neko „domače“ upravno telo in ne nek pruski oficir.

Oba odbora sta se tudi zavedala, da je nujno treba rešiti še nekaj zadev, preden se prikaže nemška vojska. Ker seveda govorimo o „angleški“ družbi, nikakor ni presenetljivo, da sta se oba odbora najprej ozrla po bankah in po denarju, ki je bil naložen v teh zavodih, in ga ljudje, se pravi evakuiranci, po večini niso imeli časa dvigniti. Odbora sta takoj zamrznila vse kredite, izpraznila „safe“ in odposlala v London 80 vreč vrednostnih papirjev. S tem je bila praktično rešena finančna bodočnost otočanov.

Drug praktičen ukrep se je nanašal na oskrbo s hrano. Ker se je število otočanov zaradi evakuacije znižalo, zaloge pa so ostale, je bilo ukinjeno racioniranje določenih artiklov, kar je postalo potrebno tudi iz enotavnega razloga, da ni bilo primernih skladišč. Ta ukrep se je v kasnejših letih okupacije težko maščeval nad upravo.

Na otokih je bilo tudi nekaj Nemcev in Italijanov. Ti so bili takoj internirani, rečeno pa jim je bilo takoj ob aretaciji, da bodo izpuščeni, kakor hitro seveda pride nemška vojska. Toda štiri Nemce in dvanajst Italijanov, ki so se zdeli sumljivi, so oblasti odposlale v London.

Neverjetno, kot se zdi, je pa vendarle res, da je bilo še PO evakuaciji na otokih nekaj britanskih vojakov, ki so bili na dopustu (!) pri svojih družinah in so iz enega ali drugega razloga zamudili evakuacijo. Naročeno jim je bilo, naj nosijo uniformo, da jih ne bi Nemci, ko pridejo, proglasili za vohune.

Otoki so bili tako pripravljeni na prihod nemške vojske. Še vedno pa je vladala zmešnjava v Londonu. Vladni predstavniki so namreč morali na nek način obvestiti javnost, da je bil del britanskega ozemlja prepuščen sovražniku in to BREZ STRELA. Ker se je vse to zgodilo raz-

meroma kratek čas po umiku britanske vojske iz Narvika na Norveškem, je bila zadeva še toliko bolj neprijetna. Rešitve seveda ni bilo, posebej še, ker so se v dnevnem tisku že pričele pojavljati zgodbe evakuiranih otočanov in ti so seveda brez olepševanja popisovali „poslednje dneve kanalskih otokov“.

(Siedi)

NAŠI MOŽJE

Spominjamo se življenjskih jubilejev onih naših članov in prijateljev Tabora, o katerih so nam znani njih rojstni podatki.

Pozabili smo na našega **Anatola Fabjančiča** doma iz graščine Ruperč vrh pri Novem mestu, ki sedaj živi v Godoy Cruz - Mendoza, Argentina, ki je letošnjega leta 4. marca dopolnil 60 let. Kot mladoletnik je bil domobranec novomeške bojne skupine.

1. novembra 1987 je obhajal 60-letnico **Janez Šušteršič**, ki živi v Hurlinghamu.

10. novembra 1987 je dopolnil 70 let **Franc Švigelj**, ki je v San Justo.

23. novembra 1987 si bo naložil 80. križ **Viktor Grčar**, ki živi v Rožmanovem domu v San Justu.

18. decembra 1987 bo dopolnil 70 let **Anton Bodnar**, ki živi v Villa Ballester.

Vsem jubilentom kličemo: še mnogo zadovoljnih in srečnih let!

Franc Erpič

Vetrinje in emigracija

Ko sem prišel v Vetrinje, sem še imel okrog sebe kakih 30 do 40 domobrancev; toda kmalu so se porazgubili po taborišču. Od časa do časa je še kateri prišel k meni, vsak pa je vedel, da jaz nisem sprejet v S.N.V. in da se je Gorenjsko domobranstvo prelevilo v Gorsko divizijo pod poveljstvom majorja Mehleta. Iz štaba S.N.V. pa tudi ni bilo nobenega glasu, četudi mi je polk. Bitenc dvakrat zatrdil, da sem sprejet v S.N.V. in da bom dobil nadaljnja navodila na Koroškem.

Fantje so me obveščali o vsem, kar se je govorilo po taborišču. Oporozili so me, da sem v nevarnosti od strani četnikov, ki so sedaj vodilni v S.N.V.; lahko se mi kaj pripeti. Takoj v prvih dneh sem se odstranil

iz taborišča in taboril pri kozoleu, ki je bil blizu taborišča. Tu sem se seznanil z nekim zagrebškim Židom, ki je iskal od zavezniške komande v Celovcu dovoljenje za potovanje v Italijo. Govoril je angleško in vsak dan je hodil v Celovec. Po nekaj dneh sem se vrnil v taborišče. Razširile so se vesti, da je bilo nekaj civilistov in domobrancev, ki so bili izven taborišča, ugrabljenih po partizanih. Sam partizanov nisem nikjer videl; govorilo pa se je, da so se večkrat pojavili v bližini taborišča. Vrnil sem se v taborišče, napravil sem si šotor iz vej, za streho pa so mi služile smrekove veje; na prostoru, ki je bil namenjen za civiliste. V šotoru sem si napravil ležišče tako, da sem zabil v zemljo štiri močne rogovile, preko katerih sem položil močne kole tako, da sem imel ležišče za kakih 30 cm nad zemljo.

Ne daleč od prostora, kjer sem taboril, je bil velik kup vsakovrstnega orožja brez vsake straže. Izbral sem mitraljez, brzostrelko in precejšnjo količino municije in vse to spravil pod ležišče. Orožja nisem prav nič skrival, celo poskrbel sem, da se je po taborišču razvedelo, da ga imam. Povedal sem pa tudi, da ga bom uporabil, če me bo kdorkoli prišel iskat.

Z Židom, s katerim sem taboril prve dni, sem se sestajal skoro vsak dan. V drugem tednu bivanja v Vetrinju me je sam poiskal v taborišču samo zato, da mi je povedal, kar je zvedel od angleškega oficirja na zavezniški komandi v Celovcu; da bomo vsi, ki smo v taborišču v Vetrinju, poslani v Jugoslavijo. Svetoval mi je, naj zberem kakih 60 do 70 fantov in on bo izposloval potom tega oficirja, da bomo sprejeti kot pomožni vojniki v angleško vojsko.

Z veseljem sem zagrabil za ponujeno priliko. Takoj sem navezal stike s fanti, ki pa so že bili vsi v sestavi „Gorske divizije“. Vendar sem v kratkem času imel na seznamu precejšnje število mojih bivših fantov. Čim se je razvedelo, da zbiram fante za pomožne angleške vojake, se je začela gonja proti meni, češ, prej je kolaboriral z Nemci, sedaj pa z Angležmi. Razširile so se celo grožnje, da bom prišel pred vojno sodišče; zakaj mi nihče ni vedel povedati. Zaradi groženj so se že pripravljeni fantje premislili in načrt je padel v vodo.

Ker nisem bil sprejet v S.N.V. in ker sem taboril v delu taborišča, ki je bilo namenjeno za civiliste, sem začel nositi jahalne hlače, katere sem dobil v Borovljah, in usnjen površnik, katerega sem tudi v Borovljah zaplenil. Tako sem izgledal bolj civilist kot vojak. Slišal pa sem kmalu opombo, da hodim po taborišču kot kak mesar. Nekega dne me je vprašal angleški oficir v slabi nemščini, ki se je pogosto sprehajal po taborišču, če bi hotel zamenjati jahalne hlače za angleške hlače. Prav rad sem ponudbo sprejel. Povabil me je, in šel sem z njim. Peljal me je v svojo sobo. Dal mi je še dobro ohranjene hlače in bluzo. Preoblekel sem se kar v njegovi sobi. Nekaj časa sva še govorila. Spraševal me je o partizanih. Povedal sem mu to, kar sem vedel iz lastnih izkušenj, da so se posebno od leta 1943 borili v glavnem samo proti svojim političnim nasprotnikom z namenom, da se bodo po vojni polastili oblasti. Povedal sem mu tudi, kar sem

čital v okrožnici, ki smo jo zaplenili v partizanskem bunkerju nad Jamnikom, v kateri je bilo navodilo, kako je treba prikrivati pred zavezniškimi padalci njihovo stvarnost. Poslušal me je, rekel pa ni nič. Vprašal me je, če vem, kam bomo šli. Odgovoril sem mu: „V Italijo, v Palmanovo.“ „Ne,“ je rekel, „vsi boste šli v Jugoslavijo.“ Govoril je precej polomljeno nemščino, zato nisem dal veliko na to, kar mi je povedal; vendar se je dvom v naše zavezništvo še povečal. Vrnil sem se v taborišče v uniformi angleškega vojaka.

Z gorenjskimi domobranci nisem imel v taborišču prav veliko stika. Vse bolj sem se družil z ljubljanskimi domobranci. Imel sem veliko znancev in prijateljev, s katerimi nisem prišel v stik ves čas vojne. Srečal sem nekaj svojih sošolcev iz Novega mesta in Kočevja. Večina od njih je bila v tehnični četi; bili so vsi mlajši od mene. V razgovorih sem često omenil dvom v angleško zavezništvo; niti eden od njih ni imel najmanjšega dvoma. Dan pred odhodom, bilo je 26. maja, me je obiskal v taborišču že prej imenovani Žid. Prišel je samo zato, da me je obvestil, da so Angleži že vrnili, pri Pliberku vso hrvaško vojsko in da so jo Titovci takoj po sprejemu postrelili. Isto se bo zgodilo z našimi domobranci, je dejal. Svetoval mi je, naj to vest sporočim čim večjemu številu domobrancev, in je hitro odšel iz taborišča, ker se je bal, da bi ga smatrali za komunističnega agenta, ki dela paniko. S to novico sem šel najprej k svojim sovačanom, ki so bili v tehnični četi in so se pripravljali za odhod v „Palmanovo“ naslednji dan. Bili so trdno prepričani in ponosni, da so oni prvi, ki odhajajo v novo taborišče po odredbi štaba S.N.V., da ga bodo pripravili za domobrance, ki jim bodo sledili. Tako trdno zaupanje so imeli v štab S.N.V., da sem še sam začel dvomiti v to, kar mi je sporočil Žid. Naslednji dan so s pesmijo na ustih zapustili taborišče. Niti eden od njih ni ostal živ — vsi so bili pomorjeni.

Drugi transport je odšel naslednji dan. Temu transportu je sledil Janko Marinšek. Poslal ga je, kot je sam povedal, polkovnik Bitenc, da bi ugotovil, kam gredo domobraski transporti. Vrnil se je proti večeru. Srečala sva se v bližini mojega šotora. To je bilo najino prvo srečanje, odkar je prišel iz zapore v Begunjah. Zaupal mi je, da je res, da Angleži vračajo domobrance. Po tem srečanju sem še z večjo vnemo razširjal po taborišču vest o vračanju domobrancev. Šel sem takoj v Cofov bataljon, v katerem je bil moj brat Jože. Povedal sem mu, kaj sem zvedel sedaj že iz treh različnih virov. Dolgo sva razpravljala in kritično presojala vire, iz katerih sem imel vesti o vračanju. Prišla sva do zaključka, da so viri verodostojni, da Angleži v resnici izročajo domobrance partizanom. Brat je bil popolnoma obupan; nobenega izhoda ni videl; civilne obleke ni imel; prejšnji večer je poslušal radijsko poročilo, v katerem je bilo rečeno, da bodo morali komunisti in nekomunisti v deželah, ki jih je zasedla Sovjetska zveza, in v Jugoslaviji skupaj živeti. Dejal je: „Rajši umrjem kot pa bi živel pod komunistično tiranijo. Kamor so šli drugi domobranci, grem tudi jaz. Skupaj s fanti sem se boril, naj pa še z njimi umrjem.“ Sam sem

sklenil, da bom ostal v taborišču toliko časa, dokler ne bodo začeli vračati civile; tudi njemu sem svetoval naj stori isto. Kadar bodo začeli vračati, bom pa šel iz taborišča, namesto da bi šel na kamion. Naslednje jutro sem videl brata korakati na čelu čete mimo mojega šotor; ves žalosten mi je pomahal v slovo.

Še isti dan me je obiskal oče domobranca iz škofje Loke; če se prav spominjam, je bilo njegovo ime Dolenc. Povedal mi je, da se je vrnil njegov sin, ki je bil vrnjen z ostalimi gorenjskimi domobranci. Sedaj se skriva v njegovem šotoru; boji se, da bi ga Angleži ponovno vrnili, komandi S.N.V. pa tudi ne zaupa. Šel sem z njim v šotor, fant mi je povedal, da so Angleži s kamioni prepeljali domobrance v Podrošico. Vlak je stal na progi, ki pelje v Italijo. Kakor hitro so bili domobranci v železniških vozovih, so Angleži vozove zaplombirali in iz železniške postaje so se vsipali partizani. Vlak je potegnil iz proge, ki vodi v Italijo, nazaj in odpeljal v smeri proti Jesenicam. V predoru je skočil iz drvečega vlaka in se napotil proti izhodu tunela. Vhod v predor je stražil partizan. Nekaj časa ga je opazoval ko pa se mu je zdel trenutek ugoden je skočil nanj, mu odvzel brzo-strelko in zbežal v gozd in srečno prispel v očetov šotor.

Čez nekaj dni se je vrnil domobranec iz moje udarne čete. Poznan mi je bil pod partizanskim imenom Tiger. Doma je bil iz Primskovega pri Kranju. Bil je dezertar iz nemške vojske. Ko je prišel na dopust, je šel raje k partizanom namesto, da bi se vrnil nazaj na vzhodno fronto. Njegova mati je prišla v našo pisarno in povedala, da bi se njen sin rad prijavil k domobrancem, noče pa priti sam, ker se boji represalij od strani partizanov. Prosila je, naj ga pridemo iskat, da bo izgledalo, kot da je bil ujet. Poslal sem patrolo, ki ga je pripeljala; ker je bil dezertar iz nemške vojske, smo ga vpisali pod materinim dekliškim imenom. Ostal je v udarni četi vse do konca vojne in se z nami umaknil na Koroško. V Vetrinju je bil z ostalimi gorenjskimi domobranci vključen v S.N.V. in seveda z njo odpeljan v Podrošico ter tam izročen Titovim rabljem. Povedal je, da so partizani takoj, ko je vlak potegnil s postaje, iskali Amona, Šenka in Erpiča. Niti enega od nas v tem transportu ni bilo, ker nobeden ni bil sprejet v S.N.V. Vlak se je ustavil v Kranju. Domobranci so morali med zmerjanjem in pretepanjem najete drhali korakati v bivše domobranske barake na Kokrški cesti. Komandant „Gorske divizije“, kakor so preimenovali gorenjske domobrance, major Mehle, doma iz Novega mesta, je zaradi nevojaškega postopanja z domobranci protestiral; zaradi tega ga je partizanski oficir udaril s puškinim kopitom s tako silo, da mu je prebil spodnjo čeljust. V barakah je majorja Mehleta še videl z zatečenim obrazom, potem pa ne več. Iz Kranja je šel s transportom gorenjskih domobrancev v škofjo Loko, kjer je bil z ostalimi zaprt v gradu, ki je bil pred vojno last uršulink. Spodnji del gradu je bil last brižinskih škofov, zgornji del pa so dozidale uršulinke, kjer je bil internat in dekliška meščanska šola. Oba dela sta bila povezana s širokim stopniščem, ki je imelo 146 stopnic. Ko so Nemci zasedli škofjo Loko, so grad zaplenili, sestre pa

razgnali. Partizani so ga pa uporabljali za zapore. Komandirje postojank in tiste domobrance, katere so odbrali terenci, so strpali v stolp, v kate-rega so v srednjem veku oskrbniki metali uporne tlačane. Ostale domobran-ce so namestili v zgornjem delu gradu v nekdanjih prostorih internata in meščanske šole. Prostore, v katerih so bili zaprti in mučeni domobranci, so spremenili v muzej, kjer prirejajo vsako leto piknike 4. julija. Ta dan so proglasili za praznik borca. Bolje bi bilo rečeno: praznik koristolovcev in morilcev. Kajti borec so imeli presneto malo; vsaj na Gorenjskem ne. Komunistov je bilo in je še danes v Sloveniji zelo malo. Bilo jih je nekaj pred vojno, toda ti so v času revolucije ali popadali ali pa bili postrelje-ni od lastnih ljudi, ker se niso strinjali z metodami, katere so uporabljali koristolovci, da so se dokopali do oblasti. Iz lastne izkušnje vem, da so bili najhujši priganjači sedanjega režima ljudje, ki so se pred vojno znali udin-jati vsakemu režimu, ki je bil na oblasti. On je bil po njegovem pripove-dovanju zaprt v prvem nadstropju. Ponoči je počakal na ugodno priliko, skočil skozi okno na stražarja, ki se je tako prestrašil, da takoj niti stre-ljati ni mogel ali pa ni hotel. Vprašal sem ga, kako je prišel čez Savo. Dejal je, da je držal robec na licu, kot da ga boli zob, in stražar, ki je stražil most, ga je spustil, kar je zelo sumljivo. V tistih dneh je bil prehod iz kraja v kraj brez prepustnice prepovedan. Dvomim, da bi stražar na tako važni prometni točki, kot je most čez Savo pri Kranju, koga spu-stil brez prepustnice. Vendar mi to takrat ni prišlo na misel.

Fant se me je držal ves čas kot klop. Povsod me je spremljal, dokler ga nisem obdolžil v begunskem taborišču v Veroni v Italiji, da mi je ukra-del aktovko, v kateri sem nosil kompas in špeciialke, kar mi je do prihoda v Italijo brez dvoma rešilo življenje. Z aktovko je izginil zame zelo važen zvezek, v katerega sem si zapisoval važne dogodke in imena ljudi, s kate-rimi sem prišel v stik; za mene je bil ta zvezek zelo dragocen. Fanta je v Veroni zmanjkalo. Zvedel sem, da se je vrnil v domovino. Čez nekaj let, bil sem že v Avstraliji, mi je sporočil domobranec iz Avstrije, ki je pogosto ilegalno obiskoval domovino, da je bivši partizan in poznejši do-mobranec Tiger pri Ozni. Iz tega sklepam, da je bil iz zapore v škofje-loškem gradu poslan v Vetrinje z določeno nalogo, katero je morda izvr-šil ali pa se mu je zdelo, da jo bo nemogoče izvršiti; to ve samo on in pa tisti, ki ga je poslal.

Iz njegovega pripovedovanja sem sklepal, da bi se moglo z majhno skupino pogumnih domobrancev priplaziti v grad, onesposobiti stražarje in rešiti precejšnje število domobrancev. Tiger je bil z načrtom zelo zado-voljen. Takoj sem se lotil priprav za to akcijo. Mimogrede sem zbral ka-kih 15 domobrancev, med njimi je bil tudi Tiger. Brez vsakih neprilik smo se dobro oborožili. Pri belem dnevu smo iz kupa orožja, ki je bil v tabo-rišču nezastražen, pobrali samo avtomatsko orožje in dovoljno količino mu-nicije. Sam sem imel ves čas v svojem šotoru brzostrelko in mitraljez. Računal sem pa tudi s tem, da se bomo lahko založili z orožjem in muni-cijo iz Amonovega skrališča pod nekim skednjem v Suhi. V popoldanskem

času smo zapustili taborišče. Nekaj časa smo hodili po gozdu, nato smo pa krenili na cesto, ki vodi v Borovlje. Nedaleč od Borovelj smo opazili manjšo angleško posadko. Skrenili smo s ceste in jo zaobšli in se zopet vrnili na cesto. Brez vsakih zaprek smo še tekom dneva prekoračili avstrijsko mejo in šli v smeri proti Storžiču. Čim se je stemnilo, smo daleč v dolini zagledali razsvetljeno mesto — bil je Kranj. Hodili smo večinoma po gozdu, izhojenih poti smo se izogibali. Poiskali smo prostor nekoliko poraščen z grmovjem in tam prespali. Imeli smo srečo, da nismo nadaljevali poti tisto noč. Ko smo se naslednje jutro prebudili, smo šele opazili, da smo prenočevali na robu prepada. Naslednji dan smo hodili po gozdu pod Storžičem. Že pozno zvečer smo prišli v meni dobro poznano vas Povelje. Tu je bil doma moj prijatelj in sošolec Perne Anton. Bil je oficir z vaškimi stražarji na Turjaku. Predal se je partizanom. V znanem procesu v Kočevju je bil obsojen na smrt in ustreljen. Njegov brat Lojze je bil kot partizan v bunkerju nad domačo vasjo. Čim je zvedel, da se je na Gorenjskem začelo domobranstvo, je takoj sporočil, kje se nahaja in da bi se rad nam pridružil. Po sprejemu sporočila sem šel z eno desetino na dogovorjeno mesto in odpeljali smo njega in njegovega soseda Perišiča tako, da je izgledalo, kot da smo oba ujeli.

Takoj po prihodu na Povelje smo se oglasili pri Pernetovih. Potrkal sem na okno in brezskrbno povedal svoje ime in prosil, da bi mi odprli, toda odgovora iz hiše ni bilo. Odšli smo na skedenj in zaspali. Zjutraj je na vsezgodaj prišla Pernetova mati. Prinesla nam je izdaten zajtrk in nas opozorila na nevarnost. Njihovo hišo stražijo vsako noč. K sreči samo domačini, vaška zaščita. Lojze Perne je šel iz Vetrinja večkrat domov. V vasi je imel zaupnega človeka. Ta mu je povedal, da je straža tisti večer nam sledila. Niso nas hoteli napasti; morda se niso upali, ali pa niso hoteli. Vsekakor med Lojzetovimi sovaščani ni bilo nobenega komunista. Po zajtrku smo se napotili naprej.

V gozdu nad Suho smo se razšli. Hotel sem dobiti točne informacije o položaju, posebno še o jačini straže v škofjeloškem gradu. Vsak naj bi šel na svoj dom in skušal nabrati čim več novic. Čez dva dni pa naj se vrne na dogovorjeno mesto v gozdu. Hotel sem tudi vedeti, koliko se morem nanje zanesti. Sam sem odšel proti svojemu domu v Čirčičah pri Kranju. Hiša, v kateri sem stanoval, je bil precej osamljena. Mislim, da bom v mraku lahko neopazeno prišel v svoje stanovanje. Pozno popoldne sem prišel prav blizu hiše, v kateri sem stanoval. Na njivi, ki je segala skoro do hiše, je rastla rž, ki je bila ravno v cvetju in mi je dajala odlično kritje. Prišel sem tako blizu hiše, da sem lahko opazoval svoja otroka, ki sta se igrala na dvorišču, in slišal njuno govorjenje. Nisem se ju upal poklicati, čeprav sem bil tako blizu, da bi me prav lahko slišala. Opazil pa sem ne daleč od mojega skrivališča služkinjo bližnjega sosedu posestnika Kozina.* Eden od njegovih sinov je študiral na univerzi v

* Kozina, vulgo Strupi.

Ljubljani. Po italijanski kapitulaciji je šel z vaškimi stražarji na Turjak, kjer je padel v roke partizanov in bil ustreljen. Njegov brat France Kozina je bil med prvimi domobranci v Kranju. Bil sem trdno prepričan, da mi bo rada napravila uslugo, ker so me Kozinovi dobro poznali. V naglici sem napisal pismo za mojo ženo, priložil nekaj lir in nemških mark in se ji previdno približal; ko me je zagledala, se me je tako prestrašila, kot da sem prišel iz drugega sveta. Po Kranju so namreč razširili govoriče, da so Amona, Šenka in mene že dobili, celo dan je bil določen, kdaj bomo obešeni. Z velikim strahom je vzela pismo, spregovorila pa ni niti besedice, in ga odnesla naravnost na partizansko postojanko, ki je bila le nekaj sto metrov oddaljena; ravno nasproti mojega stanovanja, v zadružni mlekarni.

Bilo je proti večeru. Pri belem dnevu se nisem upal iti v svoje stanovanje. Imel se namen, počakati do večera. Rad bi vzel s seboj civilno obleko; takrat pač nisem vedel, da so vse moje stvari že pokradli partizani. Tisto pa, kar sem vzel s seboj, ko sem odhajal, so tudi dobili partizani, ko so pri Trziču napadli našo komoro. Nisem imel sreče. Komaj se je zmračilo, že sem zagledal sence, ki so se približevale mojemu stanovanju. Stal sem ob stebru kozolca, ki je bil ravno nasproti mojega stanovanja. Med kozolcem in hišo je bila samo poljska pot in majhen vrtiček. Bila je topla junijska noč. Okno sobe je bilo odprto; v sobi sem videl ženo in oba otroka in slišal njih govorjenje. V prvem nadstropju sem videl hišnega lastnika, Rodeta Egidija, ki je držal v naročju nekaj mesecev starega otroka. Od časa do časa je pogledal skozi okno. Takoj mi je bilo jasno, da je hiša zastražena. Imel sem še dovolj časa, da bi se odstranil, toda hotel sem za vsako ceno to noč priti v svoje stanovanje. Mislim sem, straža bo ostala morda do polnoči, kvečjemu do jutra. Ko bo straža odšla, bom naglo skočil v stanovanje, vzel, kar bom mogel, in hitro odšel. V kozolcu, pri katerem sem stal, se je sušila rdeča detelja. Zakril sem se z deteljo in opazoval sence, ki so se bližale hiši. Obkolili so jo; en partizan se je postavil prav na tisto mesto ob stebru kozolca, kjer sem malo prej stal jaz. Če bi se jaz le malo premaknil v svojem skrivališču, bi me moral odkriti. Ta napet položaj je trajal približno do polnoči. Nekako ob tem času sem zaslišal: „Stanko neka u kuču ulazi.“ Po štirih letih sem zopet slišal govorico južnih bratov, ki mi nikoli ni bila prav pri srcu. Kmalu za tem se je v mojem stanovanju prižagala luč; skozi prosojne zavese sem videl partizane, ki so hodili po mojem stanovanju. Partizan, ki je bil v moji bližini, je tudi zapustil svoje mesto in šel proti hiši. To priliko sem izrabil, splazil sem se izpod detelje in stekel do naslednjega kozolca, ki je bil bliže gozda. Imel sem dovolj časa in lepo priliko, da bi neopaženo prišel v gozd. Upal sem, da bo straža po neuspešni preiskavi odšla. Motil sem se. Ker me niso našli v stanovanju, so začeli preiskovati okolico hiše. Kar naenkrat sem zagledal pred seboj vrsto partizanov, ki je šla po paralelni poljski poti. Na čelu kolone sem videl postavo ogrnjeno s pelerino; mislil sem, to je vodja patrole. Že sem dvignil brzostrelko, da bi spustil ra-

fal na kolono, pa sem se v zadnjem trenutku premislil. Mislil sem: prestrašil jih bom, saj so partizani, bežali bodo kot običajno. In res sem spustil rafal nad njihovimi glavami. Prav sem napravil. Pozneje sem zvedel, da postava s črno pelerino na čelu kolone ni bil vodja patrole, pač pa moja žena, katero so prisilili, da je šla sredi noči klicat mene na odprto polje. Za nekaj časa je zavladala popolna tišina. Kolona pred menoj je izginila izpred mojih oči. Nagonsko sem se ozrl na mojo desno stran in na nasprotnem koncu kozolca, pri katerem sem stal, sem zagledal dva partizana, eden od njiju je rekel: „Nemoj, da pucaš!“ Oddal sem še en rafal in skočil v bližnjo ržo. Tekel sem do konca njive, ki je segala skoro do roba gozda, vendar se preko majhne čistine nisem upal steči v gozd. Obstal sem na vogalu njive posejane z ržo tako, da sem imel dober pregled preko precejšnje površine polja. Obstal sem in opazoval. Tedaj pa so se vsuli rafali iz avtomatskega orožja v smeri proti kozolcu, pri katerem sem prvotno stal. Iz zavetja v rži sem še slišal: „Stanko je ranjen.“ Nato je vse utihnilo. To tišino sem izrabil in skočil v bližnji gozd.

Ko sem se pod zaščito gozda počutil dovolj varnega, sem poiskal primeren prostor in za nekaj časa zaspal. Bil je že svetel dan, ko sem se prebudil; pravzaprav me je prebudil ropot iz bližnje vasi. Šel sem do roba gozda in opazoval. Videl sem konje, privezane za late kozolca, ki je stal prav blizu vasi. Vojaki v nemških uniformah so se smukali okoli konj. Dolgo sem opazoval, toda nikjer nisem opazil kakega partizana. Videl pa sem vojaka v nemški uniformi, ki je vodil par konj k bližnjemu potoku. Ker je bil potok prav blizu gozda, sem stopil k njemu in ga vprašal, kdo je. Povedal je, da je vojni ujetnik; njegova edinica se je v bližini Pliberka predala Angležem, ki so jih izročili partizanom. Nisem pa ga vprašal, čigavi so konji; tudi ne vem, ali so bili ti ujetniki dodeljeni kmetom v pomoč ali pa so oskrbovali partizanske konje. Ujetnik, s katerim sem govoril, mi je povedal, da je Avstrijec, doma ne daleč od Celovca. Povedal sem mu, da Angleži nič več ne vračajo ne domobrancev in ne pošiljajo nemških vojakov v Jugoslavijo. Nagovarjal sem ga, naj gre kar z menoj; čez dva dni bova v Vetrinju, od tam pa ni daleč do Celovca. Ni mi zaupal, verjetno se je bal, da sem le kak partizanski zaupnik in ga hočem samo speljati na led. Da mi ni verjel, sem sklepal iz njegovega govorjenja. Pohvalil se je, da je kar zadovoljen v ujetništvu, ki pa verjetno ne bo trajalo dolgo; upa da bodo kmalu spuščeni. V kateri vasi je to bilo, se dobro nespominjam; bilo pa je ob cesti, ki vodi na Jezersko; kajti kmalu po tem razgovoru sem na cesti zagledal kamion poln partizanov, ki je drvel mimo mene po cesti. Hodil sem po robu gozda tik za cesto in prišel v vas Suha.

Bilo je zgodaj zjutraj; nikogar ni bilo na cesti. Šel sem na skedenj, pod katerim je Amon Milan v tednih pred koncem vojne napravil bunker in vanj spravil precejšnjo količino orožja. Gorenjsko domobranstvo je bilo samo samoobramba; ni bilo nikaka politična organizacija; za začetek domobranstva ni bilo od nikjer nikakih pobud, še manj navodil. Zveza z domobranstvom v Ljubljani od strani Nemcev ni bila dovoljena. Dovoljenje od

Nemcev za organizacijo smo dobili pod pogojem, da ne bomo iskali zvez z Ljubljano. Terenci so pa že zdavnaj pred začetkom organizacije razširjali vest, da bodo prišli iz Ljubljane na Gorenjsko Rupnikovi domobranci, ali pa, da bo prišla bela garda, da so s tem opravičevali požige šol in drugih javnih poslopij. Ker dejansko res nismo imeli zvez z nikomer, propad Nemčije se nam je zdel siguren, smo hoteli sami pripraviti za ta slučaj. Sklenili smo: če ne bo v kritičnem času nobenih navodil iz Ljubljane, se bomo umaknili v gozd in tam počakali razvoja dogodkov, nato pa iskali zvezo s tistim, ki bo imel oblast v Ljubljani; za ta slučaj smo spravili orožje. To nalogo je prevzel Milan Amon.

Na skednju nisem bil dolgo. Gospodinja, ki me je dobro poznala, je prišla krave molzt. Prestrašila se me je, ko sem si ji javil; kar verjeti ni mogla, da sem jaz. Povedala je, da so ravno prejšnji dan partizani izpraznili bunker, ki je bil pod njihovim skednjem. Jezila se je, ker smo ga napravili brez njihovega dovoljenja in brez njihove vednosti; bala se je, da bo kaznovana. Pozneje nisem imel prilike, da bi zvedel, če tedanja oblast ni izkoristila to priliko zato, da bi zaplenila posestvo. Domobranci iz Suhe, ki so bili zaprti v Škofji Loki in v Kranju, so na zasliševanju povedali za bunker pod omenjenim skednjem. Pričakovala je, da bodo ta dan zopet prišli in nadaljevali s preiskavo. Od tu sem šel po polju na dogovorjeno mesto. Med potjo sem se ustavljal pri ljudeh, ki so v zgodnjih jutranjih urah okopavali koruzo. Vsi so bili zelo prestrašeni in zaskrbljeni. V tej vasi je imela skoraj vsaka hiša domobranca, le iz dveh ali treh domov so bili fantje pri partizanih in še ti so bili prej v vrstah krščanskih socialstov; imeli pa so stalno zvezo s fanti-domobranci. V gozdu so čakali samo konca vojne, od partizanov pa niso hoteli dezertirati, ker niso zaupali Nemcem.

Nedaleč od Suhe je bilo naše dogovorjeno zbirno mesto. Pričakoval sem, da bodo prišli vsi, ki so šli z menoj iz Vetrinja, toda samo eden je prišel. Bil je starejši domobranec; zdi se mi, da je bil doma iz Predoselj; imena se ne spominjam. Če bi slučajno bral te vrstice, naj se, prosim, oglasi uredništvu Tabora. On je poznal imenoma vse, ki so bili v tej skupini, vedel je tudi za vsakega, kaj je z njim. Skoro vsi so se poskrili; nekaj se jih je pozneje javilo; samo eden je v času, ko smo bili še Vetrinju, prišel nazaj; to je bil že omenjeni partizan-domobranec Tiger, ki me je s svojim pripovedovanjem, kako je pobegnul iz gradu v Škofji Loki, navdušil, da sem zbral malo skupino prostovoljcev z namenom, da rešimo gorenjske domobrance, ki so bili zaprti v škofjeloškem gradu.

(Sledi)

„Tabor“ ni oproda nikomur! „Tabor“ je svobodno glasilo svobodnih združenih slovenskih protikomunistov, ki nikdar ne bodo mogli pozabiti žrtve svojih mrtvih domobrantskih herojev! — Zavedajte se tega! Podpirajte ga z rednim plačevanjem naročnine in z darovi v tiskovni sklad!

Agonija

In šla si mimo mojega življenja
kot sladka pesem prve vesne mlade,
oči bi moje gledale te rade
po dolгих letih žalosti, trpljenja.

Saj v tujih krajih zame ni miru,
nemir možgane in srce razjeda,
da vse trpkejša moja je beseda,
nikoli ne bi je privoščil psu.

In kot otrok bi skril se pod odejo,
pred strahom, grozo, ki srcé prevzema,
da rešil bi se smrtnega objema,
pogasil si ljubezni, vere žejo.

Zaman; obsojen sem na melanholijo,
da sam, brez tebe, zdaj bedim ponoči,
da ves izčrpan prosim te pomoči
za mojo bridko, mučno agonijo.

Sr. Š.

ŽALOSTNA ZGODBA

(Nadaljevanje)

Da se je začelo splošno konspirativno mišljenje, so pripomogli težki materialni pogoji za življenje, policijski teror, deportacija v masah, eksekucije po vseh vogalih ulic, pogoste racije in preiskave po hišah brez najavljenja in motiva. Obroki lakote so pripomogli, da so meščani organizirali ilegalni transport hrane in potrebščin iz dežele. Kljub vsemu je uporništvu uspelo prehranjevati in skrivati tisoče iskanih, pobeglih ujetnikov tujcev, ustanavljati partizanske edinice in pomagati zaprtim v zaporih.

V jeseni 1942 je AK poleg sabotaže in špijonaže začela tudi z gverilo, ker so že ilegalno izdelovali orožje. Pa tudi v tovarnah, ki so delale za Nemce, so delavci organizirali tajne celice, ki so AK oskrbovale s surovinami, deli strojev in tudi z izdelanimi produkti. Začeli so z oboroženimi pohodi in napadi na jetnišnice in tudi eksekucijami Nemcev, posebno takih, ki so se v represalijah zelo odlikovali in so jih tajna sodišča obsodila na smrt. Izvršenih smrtnih kazni je bilo okoli 1.200. Velik odmev je imel umor generala Kutscherja, zvestega Himmlerju, ki je v eni sami zimi dal v Varšavi pobiti 15.000 ljudi. V prvem času okupacije so Nemci

streljali 10 talcev za enega umorjenega Nemca, a kmalu je ta razlika prišla na 100 za enega. Nacistično nasilje je doseglo neverjeten višek. Program nemških hierarhov je bil pretresljiv: „Mi smo gospodarji. Poljak je suženj, ki mora služiti,“ je izjavil Hitlerjev prokonzul v Lodzu. In gaulajter v Poznaniu je izjavil: „Če je Bog, je On izbral Adolfa Hitlerja, da pospravi od tu to podvrsto rase.“

Tudi komunisti niso imeli lahkega življenja v okupirani Poljski. Sovjetski napad v hrbet in priključitev vzhodnih pokrajin Sovjetski zvezi so zapravili kredit v očeh in mnenju poljskega ljudstva. Ožji krog voditeljev, med katerimi je bil najbolj viden Vladislav Gomulka, je organiziral delavsko milico, da bi se bojevala proti Nemcem. A to je storil z veliko omejitvijo: bal se je obsodbe Moskve. Strah je bil prežet z nenapadalno pogodbo Sovjetske zveze in Nemčije. Ni hotel riskirati, da bi padel v nemilost pri Stalinu, kateri je izobčil poljsko komunistično partijo. Šele, ko je prišlo do spopada med Sovjeti in Nemci, je dovolil, da se uradno ponovno ustanovi komunistično gibanje v Poljski. Gomulka je želel skleniti z AK pogodbo za skupne akcije proti Nemcem, pa ni prišlo do tega, ker narod ni mogel pozabiti tega, kar so Sovjeti storili v prvih mesecih zasedbe, in nasilja, katera je delala Rdeča armada: aretacije, streljanje ljudi in deportacije, ki so zajele milijon in pol ljudi.

Potem, ko se je začel spopad med Nemci in Sovjeti v juniju 1941, so se partizanski oddelki AK srečali z onimi sovjetskimi, ki so delovali v vzhodnih poljskih pokrajinah in ker se niso nahajali v svojem področju, si niso delali večjih problemov; napadali so Nemce in zelo izpostavljali narod nacističnim represalijam.

Povelja voditeljev v domovini in tudi v eksilu so bila, naj izbegavajo vsako srečanje s Sovjeti z namenom, da ne bi škodili že itak težkim dogovorom, ki so se dosegli med vlado v Londonu in Moskvo v drugi polovici leta 1941. Ti dogovori so med drugimi bili, da se v Sovjetiji iz ujetnikov iz leta 1939 formira poljska armada. Ta armada v eksilu je štela okoli 150 tisoč mož; prepeljena je bila v Perzijo. Sodelovala je potem v invaziji Italije in se je posebno junaško izkazala pri Montecassinu.

Namesto, da bi vsi boji privedli narod na skupni boj za osvoboditev, so ga privedli v komplicirano politično zmešnjavo, v kateri sta bili jasno vidni dve smeri; ona Poljska, ki je želela obnoviti republiko v celoti s popolno politično neodvisnostjo in ono sovjetsko, katera je priključila vzhodne pokrajine Sovjetski zvezi in vzpostavitev ene vlade v ostali Poljski, ki je bila podložna Kremlju. Naslednje mesece je prišlo še do novih komplikacij, ki so privedle v zlom diplomatskih zvez med Poljsko in Sovjetsko zvezo.

Meseca aprila 1943 so Nemci vrgli v svet novico, da so v Katynu, nekaj kilometrov proč od Smolenska v sovjetski zvezi našli skupna grobišča z ostanki okoli 5.000 poljski oficirjev. Obdolžili so Sovjetsko zvezo za te umore, a mnogi ljudje tega niso verjeli (tudi pri nas) in so sužljali, da je to nacistična propaganda z namenom, da bi na zahodu poživel

nezaupanje do Moskve. Preveč je že bilo nacističnih zločinov, da ne bi v ljudeh vzbudili dvoma. Premnogi so res mislili, da so jih pobili Nemci sami. **Toda odgovornost Sovjetov za te zločine je neizpodbitna.** Dokazi za to so neovrgljivi. Stotine preživelih ujetnikov Poljakov je pričevalo, da so Sovjeti storili to pobijanje leta 1940, več kot leto preje preden so Nemci napadli Sovjetsko zvezo in prvič prekoračili sovjetsko mejo.

Takoj po prelomu diplomatskih zvez med poljsko vlado v eksilu in Kremljem, se je poveljnik podtalnih vojaških sil znašel v težki situaciji. Slutil je, da bo rdeča armada vdrla v pokrajine, ki še niso bile vključene v Sovjetski zvezi. V tem času je AK prejela še dva krepka udarca. 30. junija so Nemci ujeli poveljnika AK generala Roweckija, ki so ga takoj odpeljali v Berlin, in le štiri dni preje se je ubil v skrivnostni letalski nesreči na pečinah Gibraltarja general Sikorski, čigar prestiž doma in v tujini je končno dosegel, da so od takrat naprej Združene države in Anglija upoštevale Poljake kot enakopravne zaveznike.

Politični horizont se je popolnoma zatemnil. Konec leta 1943 je AK štela okoli 380 tisoč mož. Vladni delegat Jan Jankowski je bil od republiškega predsednika v eksilu imenovan kot prvi minister. Na podlagi tega imenovanja je Jankowski 3. maja 1944 formiral zborovanje ministrov v domovini. Skrčen samo na tri osebe, ki so predstavljale največje politične stranke. Socialistično (social-demokratsko s protisovjetsko tendenco), ljudsko in narodno. Ministri so vodili civilno življenje po organizaciji, ki se je razvijala v vsej deželi. Funkcije predstavniškega organa so bile prikrite s konciljem narodne sloge in je štel 17 članov, ki so predstavljali stranke, katere so 15. marca 1944 izdale obširen političen program z deklaracijo, ki je imela naslov: „To, za kar se narod bori“, dokument, ki je kazal na spremembe, katere je doprinesla vojna v politično življenje Poljske in je bila posebno izvidna v svojih žgočih zahtevah na socialnem polju.

V teh okoliščinah je tudi Sovjetska zveza iskala, kako bi postavila na noge neko politično organizacijo, ki bi nasprotovala AK, katere bojne edinice, vzhodno od Varšave je razoroževala Rdeča armada in oficirje teh edinic sistematično zapirala. 24. julija je agencija „Tass“ sporočila ustavo, katero je 22. junija 1944 izdal komunistični osvobodilni komite, in s katerim je sovjetska vlada takoj podpisala provizoren sporazum, ki se je nanašal na civilno administracijo v osvobojenih teritorijah, toda zahodno od reke Bug (vzhodno Poljsko je Moskva dokončno vedno mislila priključiti Sovjetski zvezi). Proti koncu leta 1944 je Osvobodilni komite vzpostavil v Lublinu provizorno vlado, ki je takoj bila priznana od Sovjetske zveze.

V tej sosledici dogodkov so podtalni voditelji sklenili storiti bolj politično kot vojaško dejanje in so hoteli pregnati in pobiti Nemce v Varšavi. Hoteli so tja pripeljati legitimno avtoriteto, kar je verjetno preprečil Stalin, če se je hotel polastiti Poljske in s silo uničiti podtalno vojsko.

Prvega avgusta so Poljaki prešli v napad v celi metropoli in so želi dolgo vrsto uspehov. Naslednje dni jim je šlo še bolje. Klici na pomoč so

se vsi ustavili na sovjetskih komandah nekaj kilometrov od tam. Stalin do septembra ni privolil, da bi Anglo-Amerikanci uporabili njihova letališča in prišli na pomoč AK. Prvi polet je prišel šele 18. septembra pod neugodnimi vremenskimi pogoji, pa takrat so Nemci že prešli v ofenzivo.

Boji so prenehali 2. oktobra popoldne. Najvišje civilne in vojaške avtoritete so izdale tole proklamacijo: „Ko so naši vojaki izstrelili zadnje naboje zaplenjene sovražniku, ko matere niso imele več s čim nasititi in potolažiti naših otrok, ko dolge vrste ljudi niso več našle vode v praznih vodnjakih, ko so se po kletah nagrmdila trupla pomrlih od lakote, takrat nismo imeli nobene možnosti več, da bi boje nadaljevali, in smo prenehali. Naj pravični Bog oceni ogromno žrtev, katero je k Njemu dvignil poljski narod in naj bo pravičen sodnik vsem, ki so to povzročili.“

Rad bi, da bi si ljudje in narodi to zgodbo zapomnili; posebno tisti, ki mislijo in izpričujejo, da satan ni tako slab.

NASI MRTVI

Janez Golob – umrl

27. septembra 1987 nas je nepričakovano zapustil soborec **Janez Golob**.

Pokojni je bil po rodu Ljubljčan in je bil za časa zadnje vojne domobranec na Primorskem. Dočakal je 63 let in je živel v Villa Ballester.

Naše sožalje soprogi ge. Saši roj. Hartman, bratu Marjanu in ostalemu sorodstvu; njemu pa miren počitek v argentinski zemlji na pokopališču v San Martinu — Buenos Aires.

IZ PISEM

Dragi g. urednik!

ZRN, 6. 9. 1987

.....

V Sloveniji imamo novo tkim. „kranjsko afero“. V Kranju so policaji pobirali in zaplenjevali mladini priponke. Velika akcija je bila tudi v tovarni „Kibernetika“, kjer so pobrali vse značke oz. priponke. Tudi izdelovalci le-teh so se morali javiti na policiji. Na teh priponkah je pisalo: KO BOM VELIK, BOM CARINIK NA KOLPI.

Seveda so se oblastniki penili od jeze. Vidi se, da je mlada generacija odločno proti njim. Obeta se nam vroča jesen, če bo šlo tako naprej...

Druga, še večja afeta, ki pretresa vso jugovino, pa je afeta „Agrokomerc“. To podjetje iz bosanske Velike Kladuše (ali Kraduše — kot se v Slo-

veniji posmehujejo) je razširilo po vsej državi menice v vrednosti pribl. 500 (petsto!) milijonov ZDA-dolarjev. Te menice pa so seveda brez kritja, kot se pač za samoupravno socialistično gospodarstvo spodobi... Direktor Fikret Abdić (verjetno s turškimi predniki) je seveda član centralnega komiteja bosanske KP in osebni prijatelj podpredsednika jugovine Hamdije Pozderca (ki je prepovedal mariborsko „Katedro“, ker ga je obdožila, da je v svoji knjigi na veliko prepisoval od drugih). No, „gliha vkup štriha“, pravi naš stari pregovor. — Rdeča mafija! — Ta bosanska firma „Agrokomerc“ je v majhnem isto, kot v velikem vsa jugovina: ena sama golju-fija, eno samo izkoriščanje! — Kdo bo vse to plačal, pa itak že v naprej vemo: Slovenija! Primer „Agrokomerca“ je namreč samo vršič orjaškega ledenika — samo najbolj razvpit primer mafijaštva rdeče kaste vladajočih mandarinov...

Prejmite prav prisrčne pozdrave. Vaš

XYZ

Zgodbo o Poljski v italijanskem jeziku sem našel, ko sem iz trgovine prinesel v te papirje zavite neke predmete. Pozornost mi je vzbudila slika papeža Janeza Pavla II., na kateri se zgrožen drži za glavo. Mislil sem, da se slika nanaša na obisk v Čile, kjer so bili hudi izgre-di, in sem prebral. Članku sem naslov dal jaz, ker ne poznam avtorja in tu-di ne vem, od kdaj in iz katerega časopisa je.

Prevod je bolj slab, ker nisem Bog ve kaj podkovan v italijanščini.

Sr. Š.

PREJELI SMO

THE SOUTH SLAV JOURNAL, Summer 1987, Vol. 10, No. 2 (36), 7 Chesterford gardens, London NW3 7DD. Editorial Board: N. Marčetić MA, Z. Antić, M. Davis ALA, A. Djilas MSC, U. Loring MA, M. Milivojević MA, D. Pleničar, F. Pomeranz MA, P. Taylor. — CONTENTS: Features: Ante Kadić, The Poljica Comune and More's Utopia. Robert F. Miller, Church and State in Yugoslavia, Exorcising the Spectre of "Clerico-Nationalism". Interviews: Milovan Djilas interviewed by Tomo Ognjanović, Communism Today. Srdja Popović interviewed by Svetlana Vasović and Zoran Purešević (Katedra, Maribor). — Dissent and Human Rights in Yugoslavia: Yugoslav Solidarity Fund. — Viewpoint: Lado Bevc, Austrian State Treaty, A Covenant to Remember. — Letters to the Editor. — Book Review: Oskar Gruenwald, The Yugoslav Search for Man, Marxist Hummanism in Contemporary Yugoslavia, by Pedro Ramet. Andrew Rigby, An Exploration of the Life and Ideas of Dimitrije Mitrinović, Initiation and Initiative, by E. D. Goy. Ante Ciliga, Sam kroz Europu u ratu 1939-1945. Gojko Nikoliš, Korjen, Sta-

blo, Pavetina, Memoari, by Frank Pomeranz. Anastasios Picheon, The Northern Greeks during the early phase of the Macedonian Struggle 1878-1894, by Heinz Richter. Michael Sharif, Rumania, Politics, Economics and Society-Political Stagnation and Stimulation and Stimulated Change, by Marko Milivojević. Žika R. Prvulovich, Prince Bishop Njegosh's Religious Philosophy, by Muriel Heppell. Documents: "Socialism and Repression" consultative meeting's petition, published in Katedra, Maribor, Slovenia. (Opozarjamo na ta dokument, preveden iz mariborske Katedre!) The Macedonian Human Rights Committees' telegram to the Council of Europe published in Makedonija, Australia. Yugoslav "Democratic Encounters" Declaration (London, 25-26, Oct. 1986). Statment of the Democratic Alternative (London, 16 Nov. 1986). — Notes on Contributors. — Books and Periodical Received.

SKUP, Glasilo Grupe Intelektualaca, Melbourne. — P. O. Box 309, Altona, Vic. 3018, Australia. No. 45, Vol. XI-2, April-June 1987. — Pričujoči zvezek prinaša 34 reprodukcij in razmnoženin člankov iz najrazličnejših področij sodobne jugoslovanske stvarnosti. Med drugimi zanimivostmi zvemo tudi, da je poznani zgodovinar, akademik dr. Vladimir Dedijer ves svoj ogromen zgodovinskih arhiv prepustil ljubljanski Narodni in vseučiliški knjižnici. V razgovoru ob priložnosti predaje arhiva je med ostalim rekel: Izredno sem srečen, da je Narodna in vseučiliška knjižnica sprejela mojo prošnjo, da shrani arhiv tu. Vsa sreča, da imamo v naši državi ta kotiček, ki se imenuje Slovenija, in kjer kulturno tradicijo izredno spoštujejo. Prepričan sem, da bo knjižnica vse dokumente lepo uredila, da bodo bodoče generacije lahko videle popolno sliko naše revolucije." — Naročbe in branje Skupa toplo priporočamo.

DAROVALI SO

Od 1. 9. 1987 do 31. 10. 1987		Tekavec Ciril	8.—
		Sedej Alojzij	2.—
		Peršuh Andrej	4.—
ZA ROZMANOV DOM:		Marinčič Janez ml.	4.—
Austral — A		Kržišnik Jože	14.—
Dobiček pri kosilu v Rožmanovem domu 30. 8. 1987 ...		Marinčič Janez	10.—
979.40		Bajda Pavle	100.—
Markež Jože		Zupančič Ivanka	18.—
Peternelj Jože		V spomin na pok. Jožeta Grabnarja:	
Jurše Cilka		Kastelic Anton	50.—
Golob Marija		Dolenc Vencelj	10.—
Šušteršič Janez		Potočnik Matevž	10.—
Zupanc Ivan		Tomaževič Lovro	10.—
Kržišnik Jože		Družina Grabnar	13.—
Hren Ludvik		Inž. Matičič Anton	10.—

Ob 20-letnici smrti moža:

Amon Marija	20.—
V spomin Ančici Kralj-Bruno in Štefki Berlot:	
Matičič Lina	10.—
Namesto cvetja na grob Ludviku Grilju:	
Štefe Jernej	100.—
Namesto cvetja na grob Janezu Golobu:	
Fajfar Tinca	50.—
V spomin na Toneta Boštjančiča:	
Jancžič Janez	5.—
Žgajnar Jože	20.—
V spomin na pok. Matija Kastelica:	
Žgajnar Jože	20.—
Namesto cvetja na grob sestre Antonije umrle v domovini:	
Repar Jože	50.—
Namesto cvetja na grob pok. iz družine Cof:	
Coč Emil	10.—
	(v dol.)

V spomin na Marka Malovrha:

Boh Antonija, Kanada	100.—
	(v avstr. šilingih)
Kralj Franc, Avstrija	10.000

TISKOVNI SKLAD TABORA:

	Austral — A
N. N., Haedo	2.—
N. N., Haedo	3.—
N. N., Temperley	8.—
N. N., Miramar	8.—
	(v dol.)
Prod. vez. Tabor	25.—
Grebenc Mini, St. Cath. ...	8.—
N. N., Cleveland	6.—
Berkopec Ivan	8.—
Grum Jakob	6.—
Boh Jože	8.—
Turk Janez	100.—
Bančič Janez, Kanada	18.—
Žukovec Hilar	14.—
Dejak Lojze	14.—

SOCIALNI SKLAD TABOR:

	Austral — A
Bartol Ivan	8.—
	(v dol.)

Montreal:

Koritnik Francka	18.—
Kukovica Jože	23.—
Horvat France	8.—
Poljanec Jože	18.—
Petkovšek Vinko	18.—
Rupnik Ivan	8.—
Rabzel Janez	8.—
Sabzel Lojze	38.—
Strojin Ana, St. Cath.	8.—

Hamilton:

Zabukovec Dore	8.—
Cerar Jože	28.—
Malevič Anton	8.—
Kastelic Ludvik	8.—
Demšar Ivan	3.—
Palčič Ivan	8.—
Cestnik Vinko	8.—
Šušteršič Janez	8.—
Dobiček pri večerji občnega zbora Zveze Tabor v Torontu 5. 9. 1987	386.—
Ugovšek Stane, Kanada ...	100.—
Pogačar Jože	67.—
Mihelčič Miro	40.—
Ferkul Mija	25.—
Koščak Franc	20.—
Stajan Ludvik	20.—
Bančič Janez	18.—
Dejak Ignac	18.—
Žukovec Hilar	14.—
Dejak Lojze	14.—
Štepec Franc	8.—
Boh Antonija	8.—
Golobič Jože	8.—
Torkar Franc	8.—
Resnik Rudi	8.—
Šuligoj Stane	8.—
Petrič Franc	6.—
Gorjup Tone	4.—
Matašič Janez	3.—

OB BOŽIČNIH PRAZNIKIH MIRU IN LJUBEZNI
TER OB NOVOLETNIH SREČE IN DOBRIH ŽELJA
BOLJ KOT Z BESEDO VOŠČIMO Z DEJANJI
LJUBEZNI IN OSREČENJEM POTREBNIH SOBORCEV

SOCIALNI SKLAD TABOR

V S E B I N A

Nuestra meta	241
Domobranski „prodor“ v Dragi (T. šušteršič)	242
IZ DOMOVINE	245
Ali ostati ujeta s svojo roko v steklenici? (F. Bučar)	247
Krivda in greh (Spomenka Hribar)	257
IZ DRUŠTEV	263
Kanalski otoki pod nemško okupacijo (T. N.)	266
NAŠI MOŽJE	274
Vetrinje in emigracija (Franc Erpič)	274
Agonija (D. Jeruc)	283
NAŠI MRTVI	286
IZ PISEM	286
FREJELI SMO	287
DAROVALI SMO	288

Correo Argentino Sucursal Hurlingham (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 2519